

<https://jas.ui.ac.ir/?lang=en>

Journal of Applied Sociology

E-ISSN: 2322-343X

Vol. 37, Issue 4, No.104, 2026, pp 103-128

Received: 02.11.2025 Accepted: 03.06.2026

Research Paper

Reasons and Contexts for Keeping Pets in Shiraz: A Qualitative Study

Abolfazl Karimi

M.A. student, Department of Social Sciences, Faculty of Human Sciences, University of Hormozgan, Bandar Abbas, Iran
abolfazlkarimi15@gmail.com

Yaser Rastegar *

Associate professor, Department of Social Sciences, Faculty of Human Sciences, University of Hormozgan, Bandar Abbas, Iran
rastegar@hormozgan.ac.ir

Hedayatallah Nikkhah

Associate professor, Department of Social Sciences, Faculty of Human Sciences, University of Hormozgan, Bandar Abbas, Iran
nikkhah@hormozgan.ac.ir

Introduction

Pet ownership is a longstanding and widespread practice. Estimates indicate that more than half of the world's population shares their living space and home with one or more pets (GfK, 2016). Pets are often perceived as assets, impulsive purchases, or toys for children. In some cases, an animal is chosen to fulfill unmet needs of adults, even when it appears to be primarily a companion for children (Jalongo, 2023). However, more significant and intentional reasons for acquiring and keeping pets likely exist. On the other hand, the challenges and drawbacks associated with the growing prevalence of this phenomenon are also noteworthy. These include zoonotic diseases (illnesses transmissible between humans and animals), high maintenance costs, unresolved legal issues, control of home environmental hygiene, animal phobias, and other concerns. Furthermore, epidemiologists caution that new zoonotic diseases are emerging and spreading across geographic regions worldwide as a result of changing human lifestyles and increased interactions with animal environments (Damborg et al., 2016; Paghasian, 2005). Ethical issues related to pet ownership have also consistently been a subject of debate (Karimian Saygalani, 2023). In recent decades, the metropolis of Shiraz has witnessed profound structural changes in citizens' behavioral patterns marked by a shift toward a modern lifestyle (Iman & Marhamati, 2014; Soroush & Hosseini, 2013; Khojehnouri et al., 2013; Ganji et al., 2019). One of the most prominent aspects of this cultural transformation is the rapid proliferation of pet ownership across various social strata in the city. The significant increase in the number of veterinary clinics and pet shops, along with the visible presence of pet owners in the public and recreational spaces of Shiraz, indicates that pets have become a key element in redefining concepts of leisure, identity, and social status. However, this behavioral shift within the urban context of Shiraz carries a paradoxical and problematized character. Thus, the decision to keep a pet in Shiraz is not a simple act but a challenging choice situated at the boundary between social acceptance on one side and normative rejection on the other. This phenomenon exemplifies a profound cultural shift, in which animals have moved from the margins to the center of daily human life. Given the aforementioned aspects and considering the exploratory, dynamic, and multidimensional nature of this phenomenon, reliance on pre-existing models and quantitative methods cannot reveal the hidden layers of participants' lifeworld. Therefore, the present study aimed to enter the field of research in Shiraz without imposing presuppositions and extract the processes, reasons, and contexts underlying the inclination toward this emerging lifestyle from the lived experiences of citizens themselves.

Materials & Methods

A qualitative method based on the grounded theory approach was selected for this research since pet ownership had rarely been examined from a sociological perspective, leaving a notable gap in the research literature. The participants of this

study were pet owners residing in Shiraz. Initial field studies revealed that approximately 66 pet service stores (pet shops) were active in Shiraz. After compiling a list of store names, a brief internet search of the city map of Shiraz clearly indicated that the highest concentration of pet shops and veterinary

* Corresponding author

Karimi, A., Rastegar, Y., & Nikkhah, H. (2026). Reasons and contexts for keeping pets in Shiraz: A Qualitative Study. *Journal of Applied Sociology*, 37(4), 103-128. <https://doi.org/10.22108/jas.2026.147112.2718>

clinics was located in Districts 1 and 6 of the city. This study employed purposive and theoretical sampling methods with sample size determined based on data saturation. Data analysis was conducted following the systematic grounded theory model proposed by Strauss and Corbin (2011), which comprised 3 stages: open coding, axial coding, and selective coding. To ensure research ethics, all participant names were recorded under pseudonyms and informed consent was obtained from each participant for audio recording and using their data for research purposes.

Discussion of Results & Conclusion

The abstraction of data regarding the contextual conditions of pet ownership yielded 3 categories: history of living with animals, economic hardship, economic barriers to childbearing, and avoidance of parental responsibilities. Furthermore, the causal conditions of pet ownership were categorized under the axial theme of "searching for affection and meaning in non-human connections". Two additional categories—"advisory acceptance" and "unexpected acceptance"—were grouped under the axial theme of "random

or coercive acceptance", ultimately coalescing around the core category of "constructing a quasi-familial relationship with the pet". The results indicated that pet owners, when confronted with prohibitions and limitations, adopted 3 main strategies: justificatory, avoidance, and evasion. Finally, the consequences of this phenomenon were identified in 4 domains: living in the moment, filling voids of power and security, communicative consequences, and psychological consequences. These findings demonstrated that pet ownership should be analyzed as part of broader socio-cultural transformations in the lifestyle of Iranian society. In conclusion, the concept of "quasi-family construction" introduced in this study suggested that pet ownership must be examined within a deeper context—namely, cultural shift and the axiological and semiotic transformations of lifestyle and emerging family forms in Shiraz. Analyzing this phenomenon solely through individual intentions or a purely behaviorist lens would be reductionist.

Keywords: Pet, Lifestyle, Sub-Culture, Grounded Theory, Shiraz.

مقاله پژوهشی

دلایل و زمینه‌های نگهداری از حیوان خانگی در شهر شیراز؛ یک مطالعه کیفی

ابوالفضل کریمی، کارشناس ارشد گروه علوم اجتماعی، دانشکده علوم انسانی، دانشگاه هرمزگان، بندرعباس، ایران

abolfazlkarimi15@gmail.com

یاسر رستگار ^{ID}، دانشیار گروه علوم اجتماعی، دانشکده علوم انسانی، دانشگاه هرمزگان، بندرعباس، ایران

rastegar@hormozgan.ac.ir

هدایت‌اله نیکخواه، دانشیار گروه علوم اجتماعی، دانشکده علوم انسانی، دانشگاه هرمزگان، بندرعباس، ایران

nikkhah@hormozgan.ac.ir

چکیده

در سال‌های اخیر نگهداری از حیوانات خانگی سبک زندگی جدیدی را رقم زده که به‌صورت چشمگیری در حال فراگیری است. هدف این پژوهش، مطالعه دلایل و زمینه‌های نگهداری از حیوان خانگی در شهر شیراز است که با روش کیفی مبتنی بر رویکرد نظریه زمینه‌ای به کمک کدگذاری سه‌مرحله‌ای رهیافت استراوس و کوربین (۱۳۹۰) انجام شده است. داده‌ها از طریق مصاحبه عمیق، با روش‌های نمونه‌گیری هدفمند و نظری از ۱۶ نفر از سرپرستان حیوانات خانگی به دست آمده است. حاصل انتزاع داده‌ها درباره شرایط زمینه‌ای نگهداری از حیوانات خانگی سه مقوله سابقه زیست با حیوانات، تنگنای معیشتی، بازدارندگی اقتصادی در تمایل به فرزندآوری و گریز از مسئولیت‌های تربیتی فرزند بود. همچنین شرایط علی نگهداری از حیوانات خانگی ذیل مقوله محوری جست‌وجوی مهر و معنا در پیوندهای غیرانسانی و دو مقوله پذیرش توصیه‌گرایانه و پذیرش غیرمنتظره ذیل مقوله محوری پذیرش تصادفی/تحمیلی دسته‌بندی شد که در نهایت حول محور مقوله هسته «برساخت رابطه شبه‌خانوادگی با حیوان خانگی» انتزاع گردید. نتایج این پژوهش نشان داد که سرپرستان حیوانات خانگی در مواجهه با ممنوعیت‌ها و محدودیت‌ها سه راهبرد اصلی را در پیش می‌گیرند: راهبرد توجیهی، تعویقی و گریز؛ درنهایت، پیامدهای این پدیده در چهار حوزه شناسایی شد: در لحظه زندگی کردن، پرشدن خلأ قدرت و امنیت، پیامدهای ارتباطی و پیامدهای روان‌شناختی. این یافته‌ها نشان می‌دهد که نگهداری از حیوانات خانگی را می‌بایست ذیل بخشی از تحولات اجتماعی-فرهنگی وسیع‌تر در سبک زندگی جامعه ایرانی تحلیل کرد.

واژه‌های کلیدی: حیوان خانگی، سبک زندگی، خرده‌فرهنگ، نظریه زمینه‌ای، شیراز.

* نویسنده مسئول:

کریمی، ابوالفضل، رستگار، یاسر و نیکخواه، هدایت‌اله. (۱۴۰۵). دلایل و زمینه‌های نگهداری از حیوان خانگی در شهر شیراز؛ یک مطالعه کیفی. جامعه‌شناسی کاربردی، ۳۷(۴)، ۱۰۳-۱۲۸.

<https://doi.org/10.22108/jas.2026.147112.2718>

مقدمه و بیان مسئله

دلایل قوی و عینی وجود دارد که به ما می‌قبولاند جهان در بحبوحه تغییرات بنیادین تاریخی است؛ علاوه‌برآن، این تغییرات به یک نقطه محدود نشده، بلکه تقریباً همه نقاط جهان را تحت‌تأثیر خود قرار داده است که می‌توان از آن با عنوان پدیده جهانی شدن یاد کرد. جهانی‌شدن نه تنها در سطح کلان جهانی، در سطح خرد، یعنی در زندگی روزمره، نیز تأثیر خود را به جای می‌گذارد (گیدنز، ۱۳۹۷)؛ بنابراین، تحت‌تأثیر جهانی‌شدن تمامی شئون زندگی، ازجمله سبک زندگی‌مان دائماً درحال پوست‌اندازی است؛ در نتیجه انسان‌ها با سبک‌های زندگی متفاوتی عمر خود را می‌گذرانند و از این رهگذر برای خود هویتی می‌سازند.

در خلال این فرایند (گزینش سبک زندگی) افراد به روش‌های مختلف مثل چگونه لباس پوشیدن، چگونه اوقات فراغت را گذراندن، چگونه استراحت کردن و... هویت خود را به نمایش می‌گذارند و در پی کسب منزلت می‌کوشند. همچنان که تورشتاین ویلن^۱ مبنای افتخار، منزلت و جایگاه اجتماعی افراد را ثروتی می‌داند که به‌صورت خودنمایانه یا متظاهرا به نمایش گذاشته می‌شود (ایمان و همکاران، ۱۳۹۸: ۳۰). شهروندان جامعه ایران نیز از این قاعده مستثنی نیستند و تحت‌تأثیر پدیده جهانی‌شدن و ابعاد مختلف آن به گزینش سبک زندگی دلخواه خود مبادرت می‌ورزند. در چنین وضعیتی، شیوه خاص مصرف‌کردن و سبک زندگی راهی برای بیان خود در رابطه با دیگران و انبوه جمعیت حاضر در کلان‌شهر است (فاضلی، ۱۳۹۸: ۲۴-۲۵).

با این حساب طیف وسیعی از سبک‌های زندگی نوپدید بر مبنای تصمیم‌ها و انتخاب‌های فردی شکل گرفته است؛ ازجمله نگهداری از حیوانات خانگی به‌عنوان پدیده یا الگوی جدید در سبک زندگی.

نگهداری از حیوانات خانگی عملی رایج با سابقه طولانی است. تخمین زده می‌شود که بیش از نیمی از جمعیت جهان، زندگی و خانه خود را با یک یا چند حیوان خانگی به اشتراک

می‌گذارند (Gfk, 2016). بیشتر اوقات حیوانات خانگی به‌عنوان دارایی، خریدهای ناگهانی و اسباب‌بازی برای کودکان تلقی می‌شوند. گاهی حیوانی برای رفع نیازهای برآورده‌نشده بزرگسالان انتخاب می‌شود، حتی اگر ظاهراً همدمی برای بچه‌ها باشد (Jalongo, 2023)؛ اما به نظر می‌رسد دلایل مهم‌تر و هدفمندتری برای خرید و نگهداری از حیوانات خانگی وجود داشته باشد. دلایلی مثل پرکردن تنهایی، جایگزینی به‌عنوان فرزند، خودنمایی متظاهرا و دلایل زیاد دیگر که در ادامه بیشتر توضیح داده خواهد شد.

مقالات و پژوهش‌های پراکنده‌ای نیز یافت می‌شود که مزایا و معایب نگهداری از حیوانات خانگی را عمدتاً از منظر روان‌شناسانه تشریح می‌کنند؛ برای مثال بیان شده که این مسئله [پدیده] به کاهش اضطراب و افزایش احساس امنیت و آرامش در افراد کمک می‌کند (کجباف، ۱۳۸۹: ۸۵)؛ حیوانات خانگی راحتی و ایمنی را فراهم می‌کنند (Hui et al., 2020)؛ مالکیت حیوان خانگی تأثیر مثبتی بر سیستم قلبی عروقی دارد که احتمالاً مربوط به مکانیسم‌های ضدفشار خون و محافظت از قلب است (Surma et al.; 2022)، مالکیت سگ عامل محافظتی برای مشکلات سلامت روانی زنان باردار است؛ درحالی‌که مالکیت گربه عامل خطر برای او محسوب می‌شود (Matsumura et al., 2022) و موارد متعدد دیگر.

همچنین چالش‌ها و معایب رواج این پدیده نیز تأمل‌برانگیزند. بیماری‌های مشترک بین انسان و حیوان، هزینه‌های زیاد نگهداری، مسائل حقوقی حل‌نشده، کنترل بهداشت محیط خانه، فویای حیوانات و... از این دسته است؛ برای مثال مرکز پژوهش‌های راهبردی دامپزشکی اعلام داشته است که نگهداری از گونه‌های حیوانات خانگی غیرمتعارف به دلیل شناسایی کمتر بیماری‌ها، ناشناخته‌بودن رفتار زیستی و فقدان دسترسی به داروهای مرتبط و واکسن این نوع حیوانات، مدیریت بیماری‌های مشترک را پیچیده کرده است.^۲ همچنین همه‌گیرشناسان در مطالعات خود هشدار می‌دهند که

^۲ Hakimemehr.ir^۱Thorstein Veblen

مذهبی، محافظه‌کار، قانون‌مدار و... خارج می‌کنند؛ نظیر حیواناتی چون سگ و گربه.

حال باید دو وجه متفاوت این پدیده را مدنظر داشت: نخست افتتاح روزافزون فروشگاه‌ها در تمامی شهرها، آمارهای عجیبی از رشد انفجاری صنعت محصولات مرتبط با حیوانات خانگی که همگی نشان از فراگیرشدن و چرخش میل افراد زیادی به سوی این پدیده در جامعه است و دوم موضع‌گیری پلیس، قانون و مراجع قضایی در برابر این پدیده که نشان از موضع‌گیری حاکمیت در برابر رواج این پدیده است. جمع این دو وجه به این معناست که تصمیم‌گیری برای نگهداری از حیوان خانگی در جامعه ما اندکی چالش‌برانگیز است و باید با ملاحظات خاصی صورت گیرد.

کلان‌شهر شیراز در دهه‌های اخیر شاهد تغییرات ساختاری عمیقی در الگوهای رفتاری شهروندان و حرکت به سمت نوعی سبک زندگی مدرن بوده است (ایمان و مرحمتی، ۱۳۹۳؛ سروش و حسینی، ۱۳۹۲؛ خواجه‌نوری و همکاران، ۱۳۹۲؛ گنجی و همکاران، ۱۳۹۸). یکی از بارزترین وجوه این تحول فرهنگی، رواج شتابان پدیده نگهداری از حیوانات خانگی در میان لایه‌های مختلف اجتماعی این شهر است. افزایش چشمگیر تعداد کلینیک‌های دامپزشکی، پت‌شاپ‌ها و حضور متراکم صاحبان حیوانات در فضاهای عمومی و تفریحی شیراز، نشان می‌دهد که حیوانات خانگی عنصری کلیدی در بازتعریف مفاهیم فراغت، هویت و منزلت اجتماعی است؛ باین‌حال، این چرخش رفتاری در بافت شهری شیراز واجد خصیلتی پارادوکسیکال و مسئله‌مند^۲ است. از یک‌سو، شیراز به‌عنوان قطب فرهنگی و دانشگاهی، پذیرای سریع ارزش‌های مدرن و الگوهای مصرفی نوپدید است؛ از سوی دیگر، به‌عنوان جامعه‌ای شهری با ریشه‌های عمیق سنتی و مذهبی و با محدودیت‌های عرفی، فقهی و قانونی با این پدیده روبه‌روست؛ علاوه‌براین، تحول کالبدی شیراز و گذار شتابان به آپارتمان‌نشینی با تراکم زیاد، دغدغه‌های بهداشتی (نظیر بیماری‌های مشترک انسان و حیوان) و کنترل مشاعات،

بیماری‌های مشترک جدید بین انسان و حیوان^۱ در مناطق جغرافیایی جهان شیوع یافته که ناشی از تغییر در سبک زندگی انسان‌ها و افزایش ارتباطات و تماس‌ها با محیط حیوانی است (Damborg et al., 2016؛ صباغیان، ۱۳۸۴). مسائل اخلاقی مرتبط با نگهداری از حیوانات خانگی نیز همیشه محل بحث بوده است (کریمیان صیقلانی، ۱۴۰۲).

اما در ایران محدودیت‌های زیادی اعم از مذهبی، قانونی، عرفی و اخلاقی درباره نگهداری از حیوانات (مخصوصاً سگ) در محیط خانه وجود دارد. گرچه این پدیده نیز مانند بسیاری از پدیده‌های دیگر از دایره قبح و تابو خارج شده یا در حال خارج‌شدن است؛ چنان‌که رئیس جامعه دامپزشکان ایران در مرداد ماه سال ۱۴۰۱ در گفت‌وگویی درباره آمار نگهداری از حیوانات خانگی اظهار داشته است که طبق آمار سازمان دامپزشکی بین ۶ الی ۸ میلیون حیوان خانگی از نوع سگ و گربه در کشور وجود دارد (فردای اقتصاد، ۱۴۰۱). به عبارتی حدود ۱۰ درصد مردم کشور دارای حیوان خانگی هستند. این آمار و اعداد نشان می‌دهد که قبح این پدیده مانند گذشته پررنگ نیست و باید در آینده نزدیک منتظر اعداد و ارقام به مراتب بزرگ‌تری از سوی مراجع رسمی بود. هرچند این آمارها مبتنی بر تخمین و گمان است و هیچ آمار دقیقی از فراوانی و تعداد مشخص حیوانات خانگی در ایران وجود ندارد، رواج این پدیده در جامعه محسوس است. مکان‌های عمومی، پیاده‌روها و کوچه‌های هر شهر گواه این ادعاست.

ذکر این نکته نیز بااهمیت است که همه انواع حیوانات خانگی موضوع پژوهش حاضر نیست؛ زیرا به دنبال بررسی سبک‌های زندگی نوظهور ناشی از این پدیده است؛ بنابراین، حیواناتی که نگهداری از آنان تهدیدکننده ارزش‌های جامعه نیست، نظیر پرندگان آوازخوان، ماهی‌های آکواریوم، دام و... از دایره پژوهش حاضر خارج است. درواقع منظور از حیوان خانگی در این پژوهش آن دسته از حیواناتی است که سبک زندگی مدرن را تداعی می‌کنند و صاحبانشان را از دایره افراد

² Problematised

¹ Zoonotic Diseases

ساختمان را به کانون مناقشات میان‌فردی در محلات مدرن این شهر تبدیل کرده است؛ بنابراین، تصمیم به نگهداری از حیوان خانگی در شیراز کنشی ساده نیست، بلکه انتخابی چالش‌برانگیز در مرز میان پذیرش اجتماعی از یک طرف و طرد هنجاری از سوی دیگر است. این پدیده نمونه‌ای بارز از چرخش فرهنگی عمیق است که در آن حیوانات از حاشیه به مرکز زندگی روزمره انسان‌ها راه یافته‌اند. ناظر بر وجوه یادشده و باتوجه به ماهیت اکتشافی، پویا و چندبعدی این پدیده، اتکا به مدل‌های پیش‌ساخته و روش‌های کمی نمی‌تواند لایه‌های پنهان زیست‌جهان مشارکت‌کنندگان را آشکار سازد؛ از این رو، پژوهش حاضر به دنبال آن است تا بدون پیش‌فرض‌های تحمیلی، به میدان مطالعه در شهر شیراز ورود کند و فرایندها، دلایل و زمینه‌های گرایش به این سبک زندگی نوپدید را از دل تجربیات زیسته خود شهروندان استخراج کند.

پیشینه پژوهش

پژوهش‌های در دسترس، عمدتاً از منظری روان‌شناسانه به جنبه‌هایی از این موضوع پرداخته‌اند. عمده این پژوهش‌ها نگهداری حیوانات خانگی را به عنوان متغیری در ارتباط با متغیر دیگر سنجیده‌اند، نه صرفاً دلایل و انگیزه‌های نگهداری از حیوانات را. در ادامه به برخی از آنها اشاره می‌شود.

پیشینه خارجی

مطالعات بین‌المللی در حوزه پیوند انسان و حیوان عمدتاً بر دو محور «حمایت اجتماعی - روانی» و «جایگزینی عاطفی» تمرکز داشته است؛ برای نمونه روبل و دای^۱ (۲۰۰۳) در پژوهشی با عنوان «غمخواری برای مرگ حیوان خانگی» درباره تجربه غم و اندوه برای از دست دادن حیوانات خانگی به این نتیجه رسیدند که از دست دادن حیوان خانگی می‌تواند عامل بالقوه نگرانی بالینی باشد. کگان و همکاران^۲ (۲۰۲۲) در

پژوهشی با عنوان «مرگ حیوان خانگی و انتخاب‌های یادبود صاحبان» با بررسی ۵۱۷ نمونه در ایالات متحده به شکل آنلاین و ناشناس و همچنین به‌طور مقطعی دریافتند که سطح مشابهی از غم و اندوه بین از دست دادن اعضای خانواده یا حیوان خانگی برای سرپرستان حیوانات رقم می‌خورد. زارهاین و همکاران^۳ (۲۰۲۲) در تحقیقی کیفی با عنوان «همخواهی با شرکا و حیوانات خانگی به عنوان یک تمرین خانوادگی برای صمیمیت» به مطالعه تجربه همخواهی با حیوانات خانگی از منظری جامعه‌شناختی پرداختند تا نشان دهند که همخواهی با شریک زندگی و یک حیوان خانگی تمرینی برای افزایش صمیمیت است. وانسر و همکاران^۴ (۲۰۱۹) به رابطه بین مالکیت حیوان خانگی و بروز بیماری‌های غیرواگیردار پرداخته‌اند. آنها بیان می‌کنند که روابط کودک و حیوان خانگی ممکن است به‌ویژه برای کودکانی که وابستگی پایدار یا مطمئنی به مراقبان انسانی خود ندارند، تأثیرگذار باشد. در بزرگسالان نیز نقش مالکیت حیوانات خانگی (به‌ویژه مالکیت سگ) در کاهش خطر بیماری‌های قلبی عروقی به‌خوبی اثبات شده است. جالونگو^۵ (۲۰۲۳) نیز در پژوهش خود با عنوان «دیدگاه دلبستگی در پیوند کودک و سگ» معتقد است دلبستگی به حیوانات خانگی برای کودکان و نیز برای بزرگسالان می‌تواند حمایت اجتماعی را فراهم کند و ممکن است به طیف گسترده‌ای از مزایای فیزیکی و روانی کمک کند. والش^۶ (۲۰۰۹) در مقاله «پیوندهای انسان و حیوان: نقش حیوانات خانگی در سیستم‌های خانواده و خانواده‌درمانی» بیان می‌کند که حیوانات خانگی مشتاقانه به مراقبت پاسخ می‌دهند و توجه، ارائه عشق بی‌قیدوشرط و تماس فیزیکی بدون تهدید را برایشان رقم می‌زند. وابستگی به حیوانات خانگی حمایت روانی و اجتماعی را فراهم می‌آورد و حتی کودکانی که حیوانات خانگی دارند، هنگام نقل مکان به محله و مدرسه جدید کمتر مضطرب و گوشه‌گیر

³ Zarhin et al.

⁴ Wanser et al.

⁵ Jalongo

⁶ Walsh

¹ Wrobel & Dye

² Kogan et al.

هستند.

پیشینه داخلی

نجفی اصل (۱۴۰۳) در پژوهشی در شهر تهران، زمینه‌های نگهداری از حیوانات خانگی را بررسی کرده است. فردگرایی مفرط، توجه افراطی به تمنیات فردی، تمایل به خاص بودن، کم‌رنگ‌شدن ارزش‌های مذهبی و چرخش‌های فرهنگی، عدم‌تمایل به فرزندآوری به دلایل گوناگون و عدم‌توجه فرزندان به والدینشان باعث نگهداری از سگ در خانه شده است. باقری و همکاران (۱۴۰۱) تحلیل کرده‌اند که نگهداری از حیوانات خانگی پاسخی مناسب به مشکل تنهایی و پرکردن فراغت صاحبان آنهاست. همچنین از دیگر نتیجه‌یافته‌های آنها این است که شرایط اجتماعی جدید ازجمله دگرگونی سبک زندگی و در دسترس قرارگیری تکنولوژی موجب شده ایت تا برخی شهروندان به تعامل با غیرهمنوع علاقه نشان دهند. کجباف و همکاران (۱۳۸۹) در مقاله «مقایسه وضعیت عملکرد خانواده و سلامت روان در افراد دارای حیوان خانگی و بدون حیوان خانگی» با بررسی ۱۵۲ نفر از شهروندان شهر اصفهان نشان دادند که افراد بدون حیوان خانگی علائم اضطرابی و اختلال در خواب بیشتری دارند. همچنین افراد دارای حیوان خانگی ارتباطات آشفته‌تر و آمیزش عاطفی کمتری را در رابطه با سایر اعضای خانواده خود تجربه می‌کنند. در جمع‌بندی نهایی باید اشاره داشت اگرچه در سال‌های اخیر اندک پژوهش‌هایی از منظر جامعه‌شناختی به روش کیفی به واکاوی پدیده نگهداری از حیوانات خانگی در ایران پرداخته است، تمرکز عمده این مطالعات بر جنبه‌های خاصی از موضوع بوده است؛ درحالی‌که پژوهش حاضر تلاش داشته است تا بتواند با توصیف بسترها، ابعاد پدیده، راهبردها و پیامدها به نوعی مدل پارادایمی دست یابد تا ضمن ارائه تصویر کلی از میدان مطالعه بتواند پیچیدگی‌ها و چندلایه‌ای بودن پدیده را نیز نشان دهد.

مبانی نظری و مفهومی

از منظری جامعه‌شناختی سبک زندگی بیانگر شیوه تولید و مصرف کالاها و خدمات است؛ یرا سبک زندگی معمولاً منعکس‌کننده نگرش‌ها، شیوه زندگی، ارزش‌ها یا جهان‌بینی فرد است؛ بنابراین، سبک زندگی وسیله‌ای برای انعکاس حس خود و ایجاد نمادهای فرهنگی است که با هویت شخصی طنین‌انداز می‌شود. همچنین همه جنبه‌های یک سبک زندگی داوطلبانه نیست. سیستم‌های اجتماعی و فنی اطراف می‌تواند انتخاب‌های سبک زندگی در دسترس فرد و نمادهایی را محدود کند که او می‌تواند به دیگران و خود نشان دهد (Spaargaren & Van Vliet, 2000). درواقع بحث از سبک‌های زندگی در جامعه‌ای موضوعیت دارد که مصرف‌انبوه و فرهنگ مصرف‌گرایی در آن وجود دارد. این مصرف‌گرایی در جامعه‌ای رخ می‌دهد که در آن فزونی کالاهای مادی وجود دارد؛ پدیده‌ای که امروزه مشاهده می‌شود (باینگانی و همکاران، ۱۳۹۲). درواقع شرط تحقق سبک زندگی انتخاب است. گرچه فرهنگ‌های مختلف محدودیت‌هایی بر انتخاب‌ها اعمال می‌کنند، حق انتخاب را به کلی سلب نمی‌کنند؛ به همین دلیل می‌توان گفت که سبک زندگی طیفی از رفتار است که علاوه بر ویژگی‌های گفته‌شده، ناشی از انتخاب فرد یا گروه در میان محدودیت‌های ساختاری خود نیز است (خادمیان، ۱۳۹۴)؛ اما انتخاب و گزینش سبک زندگی دلخواه، محصول شرایط در دهه‌های اخیر است. باکاک^۱ (۱۳۹۸) بر این باور است که با پایان‌گرفتن جنگ جهانی دوم بود که اهمیت مصرف‌ناگهان به چشم آمد و جامعه‌شناسان، فرهنگ‌شناسان، مردم‌شناسان و حتی فلاسفه در توجه به این پدیده، گوی سبقت را از اقتصاددانان ربودند. درواقع آنچه پس از سال‌های جنگ جهانی درحال ظهور بود، نه صرفاً جامعه‌ای مصرفی، بلکه فرهنگی مصرفی بود. پیش‌ازاین مصرف مقوله‌ای صرفاً اقتصادی شمرده می‌شد. در این دوره است که تن، پوشاک، طرز صحبت کردن، وقت‌گذرانی، ترجیحات خوردنی و نوشیدنی، منزل، اتومبیل، انتخاب محل تفریح و سایر کارهای شخصی را باید به‌عنوان شاخص‌های فردیت و سلیقه مالک/

¹ Bocock

یکدیگر ترکیب می‌کند؛ مد از یک طرف شیوه قابل‌قبولی برای تمایز بین فرد و دیگران است و ازسوی دیگر نیاز فرد به تقلید و همگونی اجتماعی را پاسخ می‌دهد (آتشین صدف و خیری، ۱۳۹۹).

مرور نظریات گیدنز^۲ و بوردیو نیز در این حیطه اهمیت شایانی دارد. در نظریه ساخت‌یابی گیدنز (۱۴۰۱)، عامل انسانی و ساخت اجتماعی با هم در ارتباط هستند و تکرار رفتارهای افراد، ساخت‌ها را بازتولید می‌کند و به‌واسطه همین بازتولید توسط کنش‌های انسانی، ساخت برای کنش انسان‌ها محدودیت ایجاد می‌کند. بر اساس این نظریه ساختارها به دست کنشگران انسانی به وجود می‌آیند و نیز وسیله‌ای هستند که چنین کنشی به کمک آن صورت گیرد. ساختارها را انسان‌ها ایجاد می‌کنند؛ اما آنها هم کنش انسانی را محدود و امکان‌پذیر می‌سازند (خادمیان، ۱۳۹۴). به عقیده او امروزه هرچه نفوذ سنت کمتر می‌شود و زندگی روزمره بیشتر برحسب تأثیرات متقابل عوامل محلی و جهانی بازسازی می‌شود، افراد بیشتر ناچار می‌شوند تا سبک زندگی خود را از میان گزینه‌های مختلف انتخاب کنند.

درنهایت یکی از قوی‌ترین دیدگاه‌های نظری درباره سبک زندگی و صرف را می‌توان در اندیشه‌های بوردیو جست. از دید بوردیو (۱۳۹۱) عمل تحت تسلط کامل ساختارها انجام نمی‌شود. از یک طرف کاملاً آگاهانه و ارادی نیست و عاملیت و خلاقیت بی‌نهایت ندارد و از طرف دیگر فرآورده ساختار هم محسوب نمی‌شود؛ بنابراین، عاملان طفیلی ساختار نیستند، اما در عین فعالیت و مؤثر بودن به آن معنا، سوژه (کنشگر-گزینش‌گر) هم نیستند (بوردیو، ۱۳۹۱). درواقع رابطه دیالکتیکی بین ساختارهای عینی و ذهنی وجود دارد که در آن ساختارهای عینی، ساختارهای انگیزشی و شناختی را تولید می‌کنند (بوردیو، ۱۳۹۱، ۳۹)؛ بنابراین، بوردیو عادات مصرفی مصرف‌کنندگان را صرفاً برآمده از ساختارهای اجتماعی نمی‌داند، بلکه آن را حاصل تعامل فرد و جامعه می‌بیند (مایلز، ۱۴۰۱، ۴۴).

مصرف‌کننده به حساب آورد (باکاک، ۱۳۹۸: ۵۲). در همین ارتباط وبلن (۱۳۹۴) معتقد است ظهور طبقه تن‌آسا با شکل‌گیری مالکیت آغاز می‌شود. رفته‌رفته نظام متناسب با تملک کالا پی‌ریزی می‌شود و ثروت به‌عنوان شاهی بر بزرگواری صاحب قدرت مؤثر می‌افتد. داشتن ثروت، بزرگی و افتخار می‌آورد و این امتیاز رشکانگیزی است (وبلن، ۱۳۹۴: ۸۳)؛ اما صرف داشتن ثروت یا قدرت برای کسب اعتبار کافی نیست. برای تبدیل ثروت یا قدرت به اعتبار و منزلت باید آن را آشکار کرد و در معرض دید قرار داد؛ به عبارتی دیگر طبقه تن‌آسا به مصرف متظاهران مشغول می‌شود. این شیوه مصرف توسط افراد در رأس هرم جامعه، ازجانب دیگران تقلید می‌شود و سلیقه آنها به تمامی سلسله‌مراتب قشر بندی راه باز می‌کند.

رهیافت جامعه‌شناختی زیمل^۱ نیز که قرابت بسیار با آرای وبلن دارد، به‌خوبی این مسئله را روشن می‌سازد. زیمل (۱۳۷۲) در مقاله خود با عنوان «کلان‌شهر و حیات ذهنی» به الگوی رفتاری‌ای اشاره کرده است که در ابتدای قرن بیستم در فرهنگ جدید و متمایز شهری برلین شکل گرفته بود. بورژوازی جدید شهری، در مواجهه با ناشناختگی در زندگی شهری الگوی خاصی از مصرف را پیش گرفت تا بتواند احساس فردیت خود را حفظ کند و به سایر افراد جامعه نشان دهد. از نظر او با آزاد شدن فرد از قیدوبندهای جامعه سنتی، فردیت بروز می‌یابد؛ اما فرد آزاد در معرض فشار ساختاری جامعه جدید قرار می‌گیرد. حال شیوه خاص مصرف‌کردن با هدف دنبال‌کردن نمادهای منزلت، راهی است که افراد از طریق آن می‌توانند فشارهای زندگی مدرن را تحمل کنند (خادمیان، ۱۳۹۴: ۶۶). او با شناسایی کلان‌شهرها به‌عنوان بستر اقتصاد معقول پولی، استدلال می‌کند که گمنامی روابط در کلان‌شهرها با نیاز به روابط تجاری گمنام تعیین می‌شود. همچنین به تفصیل از نقش مد به‌عنوان شکلی اجتماعی از تمایز طبقاتی سخن گفته است (مایلز، ۱۴۰۱: ۴۱). او عقیده دارد که مد یک صورت‌بندی اجتماعی است که همواره دو اصل مخالف را با

² Giddens

¹ Simmel

کار گرفته شد.

روش

برای انجام این پژوهش روش کیفی مبتنی بر رویکرد نظریه زمینه‌ای انتخاب شد؛ زیرا پدیده نگهداری از حیوانات خانگی به‌ندرت از منظری جامعه‌شناختی بررسی شده است و خلأ پیشینه پژوهش وجود دارد. چنانچه تحقیقاتی هم در این زمینه انجام شده باشد، اولاً رویکردی روان‌شناختی داشته و ثانیاً در میدان‌های دیگری انجام گرفته است که به دلیل تفاوت در بافت فرهنگی شیراز با سایر شهرها، نظریه زمینه‌ای به‌خوبی توان تحلیل این پدیده را برای پژوهشگر مهیا می‌کند. همچنین فرایندهای شکل‌گیری این پدیده نیز صرفاً از طریق این رویکرد قابل‌شناسایی است؛ زیرا دلایل و نیز پیامدهای این پدیده را مشخص می‌کند. مشارکت‌کنندگان پژوهش حاضر سرپرستان حیوانات خانگی ساکن در شهر شیراز هستند. مطالعات میدانی اولیه نشان داد که تقریباً ۶۶ فروشگاه خدمات‌رسان حیوان خانگی یا به‌اصطلاح پت‌شاپ در شهر شیراز فعال است. پس از تهیه لیست اسامی فروشگاه‌ها، اندک جست‌وجوی اینترنتی روی نقشه شهر شیراز^۳ به‌وضوح نشان می‌دهد که بیشترین تعداد پت‌شاپ‌ها و کلینیک‌های دامپزشکی در مناطق یک و شش شهر شیراز است. فروشگاه‌ها و مراکزی که در مناطق دیگر هستند، بسیار خلوت‌تر بوده و به‌اصطلاح کمتر شناخته شده بودند. پس از شناسایی کانون‌های تمرکز خدمات به سرپرستان حیوانات خانگی برای یافتن مشارکت‌کنندگان مناسب با موضوع به این مناطق مراجعه شد و با حضور در چندین پت‌شاپ و کلینیک دامپزشکی با افرادی که تمایل به مصاحبه داشتند، هماهنگی‌های لازم انجام شد و عمده مصاحبه‌ها در مکان‌هایی مثل پارک و کافی‌شاپ‌های نزدیک در دی ماه سال ۱۴۰۳ صورت گرفت. مدت زمان گفت‌وگو با مشارکت‌کنندگان از ۴۰ تا ۱۰۰ دقیقه بوده است و خوشبختانه اجرای درست

قلب کار بوردیو در تلاش او برای پل‌زدن بین سوژکتیویسم (ذهنیت) و ابژکتیویسم (عینیت)، در مفاهیم هییتاس^۱ (خصلت یا عادت‌واره) و میدان^۲ قرار دارد. درحالی‌که عادت‌واره در اذهان کنشگران وجود دارد، میدان‌ها بیرون از اذهان آنهاست. عادت‌واره به‌طور دیالکتیکی محصول درونی‌شدن ساختارهای جهان اجتماعی است که درنتیجه اشغال طولانی‌مدت موضعی درون جهان اجتماعی به دست می‌آید. بوردیو شیوه‌هایی را تحلیل کرده که گروه‌های هم‌رده و هم‌طبقه را به‌وسیله آن الگوهای مصرفی که شیوه زندگی یک گروه را مشخص می‌کند، متمایز می‌کند. بدین ترتیب از نظر بوردیو هر کنش مصرفی تفاوت اجتماعی را بازآفرینی می‌کند. مصرف برخی اقلام نشانه‌ای از تمایز تلقی می‌شود و مصرف کالایی دیگر نشانگر عدم‌تمایز اجتماعی است. درواقع مصرف برخی کالاها نشانه‌ای از تمایز (تعلق‌داشتن به یکی از این گروه‌ها) است و مصرف کالاهای دیگر نشانه‌ای از عدم‌تمایز اجتماعی است (کوریکان، ۱۳۹۶).

در پایان باید اشاره شود که حساسیت نظری پژوهشگر در این مطالعه از طریق مطالعه ادبیات مرتبط با سبک زندگی، مصرف و هویت و مشخصاً آثار بوردیو (۱۳۹۱) و گیدنز (۱۴۰۱) پرورش یافت. این آگاهی نظری به پژوهشگر کمک کرد تا در فرایند گردآوری و تحلیل داده‌ها به ابعاد منزلتی، هویتی و تمایزآفرین نگهداری از حیوان خانگی توجه کند. همچنین بخشی از حساسیت نظری محقق درخصوص ارتباط بین نگهداری از حیوان خانگی به‌عنوان پدیده‌ای عاملیت‌محور با الگوهای هنجاری و تجویزی حاکمیت بود که در بحث استراتژی‌ها، خود را نشان داده است. درعین‌حال، با اتخاذ رویکردی باز و بازاندیشانه، تلاش شد تا مفاهیم و مقولات از دل داده‌ها برآیند و از تحمیل چارچوب‌های نظری پیشینی بر یافته‌ها جلوگیری شود. بدین ترتیب، حساسیت نظری نه به‌عنوان پیش‌فرضی تثبیت‌شده، به‌مثابه توانایی تشخیص معانی نهفته در داده‌ها و هدایت تحلیل در تعامل مستمر با میدان به

^۳ لینک دسترسی به نقشه فروشگاه‌ها: <https://balad.ir/city-shiraz/cat-pet-equipment-shop#10.07/29.7242/52.615>

^۱ Habitus

^۲ Field

فرایندهای اعتمادسازی با استقبال مشارکت‌کنندگان مواجه شد که سهولت در جمع‌آوری داده‌ها را در پی داشت.

در این پژوهش از روش نمونه‌گیری هدفمند و نظری استفاده شده و تعیین حجم نمونه براساس اشباع داده‌ها بوده است؛ یعنی تا زمانی که افراد نمونه، چیز جدیدی به داده‌ها اضافه نکرده‌اند، مصاحبه‌ها و فرایند جمع‌آوری داده‌ها ادامه پیدا کرده است. در فرایند جمع‌آوری و تحلیل داده‌ها از مصاحبه سیزدهم، مفاهیم تکراری رؤیت شد؛ اما برای حصول اطمینان بیشتر تا مصاحبه شانزدهم این فرایند ادامه یافت. ملاک اصلی در انتخاب نمونه‌ها این بود که حداقل یک سال تجربه نگهداری از حیوانشان را داشته باشند، تا اطمینان حاصل شود که به میزان کافی به آن وابسته هستند و نیز با چالش‌های نگهداری از حیوانشان دست‌وپنجه نرم کرده‌اند. معیار بعدی در گزینش مصاحبه‌شوندگان نوع حیوان خانگی‌شان بود. در این پژوهش سرپرستان دو گونه سگ و گربه ملاک انتخاب ما بودند؛ زیرا آنچه به‌عنوان سبک زندگی

نوظهور رؤیت‌پذیر شده است، مربوط به نگهداری از این دو نوع حیوان خانگی است و از طرف دیگر سایر حیوانات خانگی مثل مار، ایگوانا و... به‌ندرت نگهداری می‌شوند؛ در نتیجه از معیار انتخاب خارج شدند. جمع‌آوری داده‌ها عمدتاً از طریق مصاحبه عمیق انجام شده است. همچنین علاوه بر مصاحبه، مشاهده مستقیم رفتار سرپرستان در مواجهه با حیوان خانگی در پارک‌ها، فضای عمومی و کلینیک‌ها و یادداشت‌های میدانی به غنای داده‌ها کمک کرده است. تحلیل داده‌ها نیز براساس مدل شناخته‌شده نظریه زمینه‌ای سیستماتیک استراوس و کوربین (۱۳۹۰) در سه مرحله کدگذاری باز، کدگذاری محوری و کدگذاری انتخابی انجام گرفته است. برای رعایت اخلاق پژوهش نیز تمامی اسامی مشارکت‌کنندگان به‌صورت مستعار ثبت شد (جدول ۱) و رضایت آگاهانه آنها برای ضبط صدا و استفاده پژوهشی از داده‌ها اخذ شد.

جدول ۱- اطلاعات مصاحبه‌شوندگان

Table 1- Information of interviewees

ردیف	نام	حیوان خانگی	سن	شغل	تحصیلات
۱	کیمیا	گربه پرشین	۲۳	تتو آرتیست	دیپلم
۲	محمد	سگ ژرمن	۳۴	صاحب کافه	لیسانس
۳	اصلان	مار- سگ ژرمن-ایگوانا	۴۴	نظامی	فوق‌دیپلم
۴	یاسمین	سگ هاسکی	۲۵	دانشجو	دانشجوی لیسانس
۵	رستا	گربه	۱۷	دانش‌آموز	دانش‌آموز
۶	اشکان	سگ ژرمن بلک	۲۴	معامله‌گر موتور سنگین	دانشجوی لیسانس
۷	راحله	سگ شیواوا	۳۹	خانه‌دار	لیسانس
۸	پریوش	سگ هاسکی	۳۴	طراح داخلی ساختمان	فوق‌لیسانس
۹	لیلا	سگ پودل	۵۵	خانه‌دار	فوق‌دیپلم
۱۰	بابک	سگ گلدن	۳۶	تعمیرات موبایل	لیسانس
۱۱	حسام	سگ هاسکی	۴۱	حسابدار	لیسانس
۱۲	سینا	سگ ژرمن	۲۴	نوازنده درام	لیسانس
۱۳	عسل	گربه	۲۲	دانشجو و خیاط	دانشجوی لیسانس
۱۴	ساینا	سگ شیتزو	۱۹	دانشجو	دانشجوی لیسانس
۱۵	زهره	سگ شیتزو	۴۸	آرایشگر	فوق‌دیپلم
۱۶	پری	گربه پرشین	۲۳	منشی مطب دامپزشکی	لیسانس

اعتبار پژوهش

به‌منظور اطمینان از اعتبار یافته‌های این تحقیق معیارهای پیش‌رو ملاک عمل پژوهشگران بوده است: نخستین معیار، توصیف فربه یا توصیف توأم با جزییات دقیق مطالعه بوده است؛ به این معنا که تلاش شد تمامی جزئیات، نحوه انتخاب میدان، شرکت‌کنندگان و فرایند انجام پژوهش به‌صورت دقیق بیان شود تا با شفافیت روند مطالعه این اعتبار حاصل شود. دومین معیار که در بسیاری از پژوهش‌های دانشگاهی متداول است، استفاده از تکنیک هم‌داوری است؛ در این مطالعه نیز به‌منظور اطمینان از صحت و دقت فرایند انجام پژوهش، با اساتید و متخصصان متعددی مشورت شده است؛ درنهایت آخرین تکنیک کسب اعتبار، کنترل توسط اعضاء بوده است. بدین ترتیب برخی مقولات و یافته‌ها با مشارکت‌کنندگانی که

تمایل به همکاری داشتند، مجدداً چک شده و اطمینان لازم فراهم آمده است.

یافته‌ها

شرایط زمینه‌ای

شرایط زمینه‌ای مجموعه خاصی از شرایط هستند که در یک زمان و مکان خاص جمع می‌آیند تا مجموعه اوضاع و احوال یا مسائلی را به وجود آورند که اشخاص با عمل یا تعاملات خود به آنها پاسخ دهند (استراوس و کوربین، ۱۳۹۰: ۱۵۴)؛ به بیان دیگر این شرایط (جدول ۲) قبل از به وجود آمدن پدیده مدنظر در بستر زندگی افراد وجود داشته و درنهایت موجب شکل‌گیری این پدیده (نگهداری از حیوانات خانگی) شده است.

جدول ۲- شرایط زمینه‌ای

Table 2- Contextual conditions

مفاهیم	مقوله فرعی	مقوله محوری	کدگذاری باز	کدگذاری محوری
- تجربه نگهداری از پرندگان زینتی از قبل، وفادیدن از حیوان قبل، میل به خرید و نگهداری از حیوان از گذشته تاکنون، کمک به حیوانات آسیب‌دیده و نیازمند به مداوا از نوجوانی، وجود حیوانات در خانه از زمان کودکی.	سابقه زیست با حیوانات	آمادگی ذهنی و انسداد مسیرهای بازتولید سنتی خانواده	- ناتوانی در تأمین شغل و مسکن و در نتیجه ازدواج و فرزندآوری، ناکافی بودن درآمد همسر، توقع اوضاع اقتصادی متوسط روبه‌بالا برای داشتن بچه، استیبل نبودن اوضاع اقتصادی خانواده.	
- متوقع شدن بچه‌های این دوره و زمانه، عدم اعتقاد به فرزندآوری به دلیل دخالت‌های والدین، راحت‌تر بودن تربیت حیوان از تربیت فرزند، ترجیح سرپرستی گرفتن یک حیوان به سرپرستی گرفتن یک کودک از پرورشگاه، عدم هماهنگی بین تربیت پدر و مادر با پدر بزرگ و مادر بزرگ.	گریز از مسئولیت‌های تربیت فرزند			

آمادگی ذهنی و انسداد مسیرهای بازتولید سنتی خانواده

آمادگی ذهنی که ریشه در سوابق زیست با حیوانات و پذیرش الگوهای مدرن پیوند غیرانسانی دارد، بستر لازم را برای ورود حیوان به حریم خصوصی فراهم کرده است؛ علاوه بر این، کنشگران با نوعی انسداد در مسیرهای سنتی برای تشکیل خانواده و فرزندآوری مواجه‌اند. درواقع، زمانی که هزینه‌های

اقتصادی فرزندآوری کمرشکن می‌شود و نهادهای سنتی و رسمی در ارائه الگوی تربیتی اطمینان‌بخش ناتوان می‌مانند، فرد دچار نوعی هراس از مسئولیت در قبال انسان دیگر می‌شود. در این نقطه، حیوان خانگی به‌عنوان موجود میانجی ظاهر می‌شود.

سابقه زیست با حیوانات

تجربه نگهداری از حیوانات در خانه، تجربه جدید و مدرنی نیست؛ شکل و شمایل و نوع حیواناتی که نگهداری می‌شوند، پدیده‌ای متأخر و مدرن محسوب می‌شود؛ برای مثال کبوتر و پرندگان زینتی، مرغ و خروس و... همیشه در زندگی انسان وجود داشته‌اند و کاملاً هم پذیرفته شده بوده‌اند و همچنان نیز این چنین است؛ در اینجا نیز برخی از خانواده‌هایی که حیوان خانگی دارند و سگ، گربه و... را به عنوان حیوان خانگی در خانه نگهداری می‌کنند، از قبل با حیوانات پذیرفته‌شده‌تر در جامعه ارتباط داشته و از آنها نگهداری می‌کرده‌اند یا اعضای خانواده‌شان پرندگان زینتی، کبوتر و... داشته‌اند.

اشکان ۲۴ ساله درباره ارتباطش با حیوانات می‌گوید:

«قبلاً مرغ عشق داشتم. یه جفت قناری هم وقتی نوجوون بودم برام خریده بودن؛ ولی چون خیلی بلد نبودم ازشون نگهداری کنم، هر دوتاش بعد از یه مدت مریض شدند و مردند. بعدش دیگه عروس هلندی خریدم و هنوزم یه جفت ازش دارم.»

تنگنای معیشتی و بازدارندگی اقتصادی در تمایل به

فرزندآوری

به موازات افزایش سرسام‌آور تورم و کم شدن قدرت اقتصادی مردم در دو دهه اخیر تمایل به تشکیل خانواده کاهش یافته و حتی اگر جوانان ازدواج کرده و خانواده‌ای تشکیل دهند، میل چندانی به فرزندآوری ندارند. صد البته که این حکم درباره همه افراد صدق نمی‌کند؛ اما نشانه‌هایی از عدم تمایل به فرزندآوری به دلایل اقتصادی و معیشتی در جامعه به وضوح قابل رؤیت است. به نظر می‌رسد نوعی دیدگاه کلی بر جامعه حکمفرماست که همه را (کسانی که درآمد و ثروت دارند و نیز کسانی که اوضاع اقتصادی بی‌ثبات و شکننده‌ای دارند) به سمت این نگرانی سوق می‌دهد.

پری ۲۳ ساله درباره عدم همخوانی درآمدها و هزینه‌های

زندگی‌شان و ارتباط آن با عدم تمایل به فرزندآوری می‌گوید:

«من همسرم بیکار نیست. شاغله؛ ولی خب هرچه که درآمد داره، خرج زندگی خودمون میشه. دیگه چیزی اضافه نمیداد که بخوایم برای بچه هزینه کنیم. نه اینکه دوست نداریم. آخه یه عمر هزینه داره بچه. اگه درآمدمون یه جوری بود که خیالمون راحت بود، به بچه هم فکر می‌کردیم.»

گریز از مسئولیت‌های تربیتی فرزند

برخی از خانواده‌ها از اینکه امکان تربیت فرزندان خود را مطابق میل خود ندارند، گله‌مند هستند؛ برخی نگران شرایط کلی حاکم بر جامعه‌اند و برخی ترس از دخالت دیگران در تربیت فرزندان خود را دارند. مجموعه این نگرانی‌ها، والدین فرزندان را برای فرزندآوری مجدد و جوانان تازه ازدواج کرده را برای اولین تجربه فرزندآوری خود می‌هراساند و مانع تمایل آنها به فرزندآوری می‌شود.

محمد ۳۴ ساله نگرانی‌اش را این چنین بیان می‌کند:

«ما قبل از طلا (اسم سگ) هم به بچه فکر نمی‌کردیم. به خاطر شرایط تربیتی توی جامعه و حتی خانواده‌ها مون. حس می‌کنیم که اون تربیت ایدئال مون نه بین خانواده‌هامون می‌دارن که باشه نه توی جامعه. طلا که دیگه اومد، دیگه کامل بی‌خیال بچه شدیم. این جوری نگران تربیت و دخالت خانواده‌هامون هم نیستیم.»

شرایط مداخله‌گر نگهداری از حیوانات خانگی

شرایط مداخله‌گر (جدول ۳) شرایطی است که می‌تواند به تقویت یا تخفیف یک پدیده منجر شود. درواقع شرایطی که تحت این عنوان قرار می‌گیرند، روند پذیرش و فراگیری نگهداری از حیوانات خانگی را سهولت می‌بخشد یا به عنوان سدی در برابر خواسته افراد عمل می‌کند.

جدول ۳- شرایط مداخله‌گر
Table 3- Intervening conditions

کدگذاری باز		کدگذاری محوری
مفاهیم	مقوله فرعی	مقوله محوری
مخالفت مادر به دلیل نجاست سگ، اعتقاد به کم شدن رزق و روزی در صورت نگهداری از سگ، بی‌اهمیت بودن بُعد مذهبی نگهداری از حیوان برای خانواده، اکراه مادر از سرزدن به خانه فرزند به دلیل نگهداری سگ.	میزان تقید مذهبی خانواده	شرایط مداخله‌گر: الزامات و بازدارنده‌های ارزشی - کالبدی
ترجیح خرید سگ در صورت زندگی در خانه حیاطدار، خرید گربه به دلیل زندگی در آپارتمان، احتمال فروختن سگ به دلیل جای ناکافی در آپارتمان، اختصاص ترانس آپارتمان به سگ، خرید هاسکی به جای ژرمن در صورت خرید خانه ویلایی	نوع مسکن (آپارتمان/ویلایی)	

الزامات و بازدارنده‌های ارزشی - کالبدی

این مقوله محوری نشان می‌دهد که نگهداری از حیوان خانگی در خلأ رخ نمی‌دهد، بلکه در تقابل و تعامل میان دو دسته محدودیت و امکان شکل می‌گیرد: از یک سو الزامات ارزشی مانند باورهای مذهبی، هنجارهای خانوادگی و برداشت‌های اخلاقی و از سوی دیگر بازدارنده‌های کالبدی مانند نوع مسکن، محدودیت فضا و شرایط زیست‌محیطی. به این ترتیب، تصمیم به نگهداری یا عدم نگهداری از حیوان خانگی نتیجه هم‌زمان فشارها، محدودیت‌ها و امکان‌هایی است که در سطح ارزش‌ها و کالبد زندگی روزمره عمل می‌کنند.

میزان تقید مذهبی خانواده

میزان تقید مذهبی خانواده یکی از شرایط مداخله‌گر مهم در شکل‌گیری یا محدودسازی نگهداری از حیوان خانگی است. در خانواده‌هایی که پایبندی مذهبی پررنگ‌تر است، نگرش به حیوان خانگی اغلب با احتیاط، تردید یا حتی پرهیز همراه می‌شود و این امر می‌تواند به‌عنوان بازدارنده ارزشی عمل کند. در مقابل، کاهش شدت تقید مذهبی، امکان پذیرش بیشتر حیوان خانگی را در فضای خانواده و زندگی روزمره فراهم می‌کند.

حسام ۴۱ ساله تجربه دوران نوجوانی‌اش را این‌گونه بیان می‌کند:

«خیلی سال پیش می‌خواستم سگ بخرم، مادرم اجازه نمی‌داد. می‌گفت نجسه. در صورتی که دوستام به‌راحتی

خریدند و بردند خونه. کسی هم ایرادی نگرفت ازشون. بعداً که ازدواج کردم و مستقل شدم، خریدم. البته پدرم خیلی حساس نیست؛ ولی مادرم با اکراه میاد خونه‌مون؛ چون سگ داریم.»

نوع مسکن (آپارتمان/ویلایی)

نوع مسکن نیز به‌عنوان عامل مداخله‌گر، در امکان‌پذیری یا محدودیت نگهداری از حیوان خانگی نقش دارد. سکونت در آپارتمان‌های کوچک یا فضاهای مسکونی با نظارت و محدودیت بیشتر، معمولاً نگهداری از حیوان را دشوارتر می‌کند و از این رو می‌تواند به‌صورت یک مانع کالبدی عمل کند. در مقابل، خانه‌های مستقل یا فضاهای وسیع‌تر، شرایط مساعدتری برای حضور و مراقبت از حیوان خانگی فراهم می‌سازد.

پری ۲۳ ساله درباره محدودیتی که خانه‌اش دارد، می‌گوید:

«اگر خونه حیاطدار داشتیم، دوتا سگ می‌خریدم؛ ولی چون توی آپارتمان هستیم، مجبور شدم گربه بگیرم؛ چون سروصدا نداره.»

شرایط علی نگهداری از حیوانات خانگی

شرایط علی یا سبب‌ساز، آن دسته از رویدادها و وقایعی هستند که بر شکل‌گیری یک پدیده اثر می‌گذارند. درواقع شرایط علی اشاره‌شده (جدول ۴) در پژوهش حاضر عواملی هستند که به ظهور پدیده نگهداری از حیوانات خانگی منتهی شده‌اند.

جدول ۴- شرایط علی

Table 4- Causal conditions

کدگذاری باز		کدگذاری محوری
مفاهیم	مقوله فرعی	مقوله محوری
- پناه‌بردن به حیوان در زمان بی‌حوصلگی، تنهایی در خانه به علت زندگی به دور از خانواده، شاغل بودن همسر در خارج از کشور و تنهایی در خانه، پیشنهاد تراپیست برای درمان افسردگی، خرید سگ برای مادر پس از مرگ پدر برای رهایی از تنهایی، سوت‌وکور شدن خانه به علت بزرگ‌شدن بچه‌ها، حس زنده‌بودن تمام اوقات روزانه در خانه بعد از خرید سگ، حضور سگ در خانه برای فراموشی مشکلات و اتفاقات ناگوار، جریان‌داشتن یک انرژی مثبت همیشگی در خانه.	گسست از شبکه‌های اجتماعی انسانی	مقوله محوری
	حیوان خانگی وسیله سرگرمی	شرایط علی: جست‌وجوی مهر و معنا در پیوندهای غیرانسانی
	حیوان خانگی عامل آرام‌بخش	
- نبود تفریح و فراغت در جامعه، تکراری شدن سرگرمی‌های دیجیتال برای بچه‌ها، نگهداری از حیوان در خانه یک تفریح و سرگرمی برای بچه‌ها، سگ وسیله‌ای برای سرگرمی و جلوگیری از حوصله سررفتگی، خرید سگ به‌عنوان اسباب‌بازی برای بچه‌ها.	حیوان خانگی عامل آرام‌بخش	شرایط علی: جست‌وجوی مهر و معنا در پیوندهای غیرانسانی
	حیوان خانگی عامل آرام‌بخش	شرایط علی: جست‌وجوی مهر و معنا در پیوندهای غیرانسانی
	حیوان خانگی عامل آرام‌بخش	شرایط علی: جست‌وجوی مهر و معنا در پیوندهای غیرانسانی
- تحمل نگرانی و استرس ناشی از ممنوعیت‌های موجود برای زنان با وجود حیوان، جبران در معرض اخبار بد و زیر فشار بودن در این کشور با حیوان خانگی، آرام‌شدن هنگام درد و دل کردن برای سگ.	حیوان خانگی عامل آرام‌بخش	شرایط علی: جست‌وجوی مهر و معنا در پیوندهای غیرانسانی
	حیوان خانگی عامل آرام‌بخش	شرایط علی: جست‌وجوی مهر و معنا در پیوندهای غیرانسانی
	حیوان خانگی عامل آرام‌بخش	شرایط علی: جست‌وجوی مهر و معنا در پیوندهای غیرانسانی
- خرید حیوان برای مادر مسن، نگهداری از سگ به‌عنوان پرستار بچه، کمک‌گرفتن از سگ برای کارهای منزل، کمک به خانواده در نگهداری و محافظت از کودکان، آموزش دادن به سگ برای کمک به افراد نابینا یا کم‌بینا/ ناشنوا یا کم‌شنوا.	حیوان خانگی عامل آرام‌بخش	شرایط علی: جست‌وجوی مهر و معنا در پیوندهای غیرانسانی
	حیوان خانگی عامل آرام‌بخش	شرایط علی: جست‌وجوی مهر و معنا در پیوندهای غیرانسانی
	حیوان خانگی عامل آرام‌بخش	شرایط علی: جست‌وجوی مهر و معنا در پیوندهای غیرانسانی
- تحمیل علاقه شخصی پدر به دختر، پذیرش علاقه‌های والدین از جانب فرزندان، تشویق از جانب والدین برای ارتباط گرفتن با حیوانات، توصیه به خرید سگ توسط مادر.	حیوان خانگی عامل آرام‌بخش	شرایط علی: جست‌وجوی مهر و معنا در پیوندهای غیرانسانی
	حیوان خانگی عامل آرام‌بخش	شرایط علی: جست‌وجوی مهر و معنا در پیوندهای غیرانسانی
	حیوان خانگی عامل آرام‌بخش	شرایط علی: جست‌وجوی مهر و معنا در پیوندهای غیرانسانی
- خریدن یک توله‌سگ برای هدیه ولنتاین، پذیرش حیوان به‌عنوان هدیه تولد، پذیرش حیوان از روی ترحم و دلسوزی، پیشنهاد به سرپرستی گرفتن سگ توسط دوست همسر، پیدا کردن حیوان هنگام کوهنوردی.	حیوان خانگی عامل آرام‌بخش	شرایط علی: جست‌وجوی مهر و معنا در پیوندهای غیرانسانی
	حیوان خانگی عامل آرام‌بخش	شرایط علی: جست‌وجوی مهر و معنا در پیوندهای غیرانسانی
	حیوان خانگی عامل آرام‌بخش	شرایط علی: جست‌وجوی مهر و معنا در پیوندهای غیرانسانی

جست‌وجوی مهر و معنا در پیوندهای غیرانسانی

در اینجا حیوان خانگی به‌منزله یک عامل کارکردی نگهداری می‌شود؛ درحقیقت حیوان خانگی عاملی برای جبران آن خلأ و فقدان است که در زندگی این افراد احساس می‌شود. صاحبان حیوان خانگی، پیوندهای عاطفی و حتی اجتماعی خود را به این طریق جبران می‌کنند.

گسست از شبکه‌های اجتماعی انسانی

به موازات کاهش ارتباطات و تنهایی، فرد احساس انزوا و افسردگی می‌کند. در چنین شرایطی راهی برای مقابله با این حالت منفور می‌جوید؛ برای مثال مراجعه به روان‌شناس یا روانپزشک، مدیتیشن، توسل به معنویات، دعا، زیارت و ...

حال یکی از راهبردهایی که فرد در پیش می‌گیرد، پدیده نه‌چندان با قدمت نگهداری از یک حیوان و اشتراک زندگی خود با یک حیوان است. با ورود حیوان به خانه و وابستگی سرپرست به آن، احساس تنهایی فرد کاسته شده یا افسردگی وی رو به بهبودی می‌رود.

پری ۲۳ ساله در این باره می‌گوید:

«خب من به‌خاطر شغل همسر مهاجرت کردیم به اینجا و چون کسی رو نداریم که باهاش در ارتباط باشیم، من زمان‌های زیادی رو توی خونه تنها هستم. این شد که تصمیم گرفتیم به گربه بخریم که یه سرگرمی داشته باشم.»

زهره ۴۸ ساله که دو سگ شیترو دارد، عنوان کرد:

«یه آرامش خاصی بهم می‌ده. خونمون یه آرامشی داره که قبل از خریدن سگم نداشتم. باور کنید سگ‌های ما جوری هستند که دیدن بعضی وقت‌ها اعضای خونه کاملاً

ناراحتن، اینا هم ناراحت میشن. من وقتی وارد خونه میشم،
حس خوبی دارم. همین برام کافیه.»

حیوان خانگی وسیله سرگرمی

با تغییر سبک‌های زندگی در سال‌های اخیر و خانه‌نشین شدن کودکان و نوجوانان و فراگیری سرگرمی‌های دیجیتال، والدین تصمیم می‌گیرند با خرید و نگهداری یک حیوان در خانه سرگرمی کودکان یا گاهی سرگرمی خودشان را فراهم آورند تا با وقت‌گذرانی با آن احساس لذت و شادی را تجربه کنند.

سینا ۲۴ ساله از نبود تفریح و فراغت گفته است:

«توی این کشور که داریم زندگی می‌کنیم، شرایط جوری نیست که تفریح دیگه‌ای باشه؛ مثلاً اگه جوری بود که فشارهایی که روی مردم کمتر بود، خب افسردگی‌ها هم کمتر بود یا اگه سرگرمی‌های متنوع وجود داشت، شاید مردم کمتر می‌رفتن سراغ سگ یا گربه. به جورایی شرایط ایجاب می‌کنه.»

حیوان خانگی عامل آرام‌بخش

در شرایطی که فشارهای اقتصادی و اجتماعی استرس و اضطراب ایجاد می‌کند، فرد به دنبال راهکاری مؤثر برای تخلیه فشارها می‌گردد که از بین انواع راهکارهای موجود برخی نگهداری از یک حیوان خانگی را برمی‌گزینند. پریش ۳۴ ساله از درد و دل کردن برای سگش به‌عنوان راهی برای کاهش فشارها می‌گوید:

«اینّا هوشیارن. این‌قدر اینّا باهوشن. این‌قدر تو رو می‌فهمن. من وقتی گریه می‌کنم، کنارم می‌شینن، دستشو مباره جلو یا صورتمو لیس می‌زنه. خوب من می‌فهمم که منو درک می‌کنه. می‌شینم براش درد دل می‌کنم. می‌شینم براش توضیح میدم که از چی ناراحتم. خودمو خالی می‌کنم و واقعاً اون می‌فهمه.»

حیوان خانگی عامل یاری‌گر

سگ‌ها موجودات باهوشی هستند و طیف وسیعی از کارها را انجام می‌دهند. از نگهداری گرفته تا کمک به سرپرست در نگهداری و مراقبت از کودکان یا سال‌خوردگان. سرپرستان می‌توانند در بسیاری از کارها روی سگشان حساب باز کنند.

سینا ۲۴ ساله شیفته کارایی سگ‌هاست. او می‌گوید:

«خیلی از سگا مخصوصاً نژاد گلدن که یه سگ هلپر (helper) محسوب میشه؛ یعنی سگی که می‌تونه توی کارهای خونه به شما کمک کنه. واقعاً به‌عنوان یک نیروی خدمه به کار گرفته می‌شن؛ مثلاً وقتی بهشون فرمان میدی، کارایی که از دستشون بر بیاد رو انجام میدن؛ مثلاً برو اینو بیار، اونو بیار و...»

پذیرش تصادفی/تحمیلی

مواجهه اولیه و اشتراک زندگی با یک حیوان خانگی توسط همه افرادی که از حیوانات خانگی نگهداری می‌کنند، یکسان نبوده است. هرکدام تحت‌شرایطی به این پدیده روی آورده‌اند. مقوله نهایی (پذیرش غیرارادی) به همین شیوه مواجهه و پذیرش حیوان توسط سرپرست اشاره دارد. گاهی افراد به‌صورت کاملاً ناخواسته و پیش‌بینی نشده (پذیرش غیرمنتظره) و گاهی نیز با تصمیم قبلی و بنا به توصیه‌های دیگران (پذیرش توصیه‌گرایانه) به این پدیده روی آورده‌اند.

پذیرش توصیه‌گرایانه

ترجیح خانواده‌ها به ارتباط برقرارکردن فرزندانشان با حیوانات از زمان کودکی است؛ زیرا بعد از دوران کودکی ترس، چندان، وسواس، مسائل عرفی و مذهبی و... می‌تواند مانع ارتباط برقرارکردن با حیوانات شود؛ بنابراین، یکی از دلایلی که در میدان مردم‌مطالعه موجب اشتراک زندگی با یک حیوان و نگهداری آن در خانه شده، تشویق و عدم مخالفت خانواده‌هاست.

ساینا ۱۹ ساله درباره چگونگی به دست آوردن حیوانش می‌گوید:

«مادرم از وقتی فهمید می‌خوام مهاجرت کنم، بهم گفت که یه سگ بخرم. نمی‌دونم برای سرگرمی خودش می‌خواست یا اینکه می‌خواست منو وابسته اون کنه که از مهاجرت صرف‌نظر کنم. در هر صورت من سگ رو خریدم و...»

پذیرش غیرمنتظره

گاهی هدیه گرفتن در تولد، گاهی به‌عنوان هدیه ولنتاین و گاهی نیز بسیار پیش‌بینی‌ناپذیرتر مانند یافتن حیوانی

بی‌سرپرست در خیابان یا پارک می‌تواند شروعی از سبک زندگی همزیستی با یک حیوان به‌عنوان حیوان خانگی باشد. یاسمین ۲۵ ساله سرپرستی غیرمنتظره‌ای را تجربه کرده است. او می‌گوید:

«هاسکی رو دوست همسرم بهمون داده. سگش ۱۱ تا توله آورده بود؛ چون نمی‌تونست از همشون نگهداری کنه، بعد از تقریباً دو ماه که از مادرشون شیر خوردند، یکی دو تاش رو برای خودش نگه داشت، بقیه رو هدیه داد به هر کسی که می‌خواست که یکیش به ما رسید و...»

پدیده مرکزی: بر ساخت رابطه شبه‌خانوادگی با حیوان خانگی

پدیده مرکزی «بر ساخت رابطه شبه‌خانوادگی با حیوان خانگی» به تحولی معنادار در ساختار و مفهوم خانواده در جامعه مدرن اشاره دارد. این پدیده مبتنی بر تجربه سرپرستان حیوانات خانگی و تغییرات اجتماعی و فرهنگی گسترده‌ای است که به واسطه گسترش این نوع سرپرستی شکل گرفته است. خانواده نوظهور به ساختاری از خانواده اشاره دارد که

اعضای آن نه تنها شامل انسان‌ها، شامل حیوانات خانگی نیز می‌شود. در این خانواده‌ها حیوانات به‌عنوان اعضای اصلی و جدایی‌ناپذیر خانواده در نظر گرفته می‌شوند؛ به‌طوری‌که جایگاهی مشابه با فرزندان یا سایر اعضای انسانی پیدا می‌کنند. این تغییر در معنای خانواده و روابط آن، نشانگر تحول در مفاهیم اجتماعی سنتی است که تنها انسان‌ها را به‌عنوان اعضای خانواده می‌شناختند. در واقع بر ساخت رابطه شبه‌خانوادگی با حیوان خانگی فرایندی با عنوان «تغییر پارادایم از خویشاوندی به همزیستی» است. در این فرایند، کنشگر تح فشار تنهایی (شرط علی) و در بستر تغییرات فرهنگی کلان‌شهر شیراز (شرط زمینه‌ای)، با عبور از سدهای مذهبی و عرفی (راهبردها)، حیوان را از مقام یک شیء یا دارایی به مقام یک «سوژه عاطفی» ارتقا می‌دهد. به‌گونه‌ای که تعهدات والدگری که پیش‌تر مختص فرزند بود، اکنون نثار حیوان می‌شود.

جدول ۵- مقوله هسته

Table 5- Core category

کدگذاری باز	مفاهیم	مقوله محوری	کدگذاری محوری	کدگذاری گزینشی
			مقوله هسته	مقوله هسته
- حیوان خانگی جایگزین فرزند دوم در خانواده تک‌فرزند، رفت‌وآمد کم با اقوام و فامیل و پرکردن اوقات تنهایی با حیوان، پذیرش حیوان به‌عنوان فرزند، قبول حیوان از جانب اعضای خانواده به‌عنوان عضوی جدید از خانواده، دلسوزی‌های مادرانه به حیوان، مراسم تولد گرفتن برای حیوان، سگ هم مثل بچه جگرگوشه‌ات میشه.		حیوان خانگی به مثابه اعضای خانواده		
- ترجیح خرید سگ نژاد شیتزو به دلیل پشمالو و فسقلی بودن، قشنگ و جذاب بودن سگ پشمالو، گرچه نژاد پرشین پشمالو و لوس و بامزه است، خرید سگ هاسکی صرفاً به دلیل شیطون و قشنگ‌تر بودن در مقایسه با نژادهای دیگر، سگ یک موجود بامزه، گوگولی و کیوت.		ویژگی‌های دلبرانه		
- احساس مسئولیت در برابر حیوان، دلسوزی برای ناله‌ها و گریه‌های حیوان آسیب‌دیده، درک حس مادری از رسیدگی کردن به حیوان، سگ زبان‌بسته است و به ما نیاز دارد، سگ‌ها نیازمند نوازش‌اند، سخت‌گیری در تربیت حیوان، احساس خوب از برطرف کردن نیازهای حیوان، صدا کردن سگ با عنوان‌هایی مثل پسر، دختر، بچه‌ام و... .		حیوان خانگی و درک تجربه والدگری	پدیده مرکزی: بر ساخت رابطه شبه‌خانوادگی با حیوان خانگی	
- خرید کاپشن چرم برای سگ، پوشیدن لباس برای سگ، خرید قلاده و لباس و اسباب‌بازی‌های متنوع، استفاده از زنجیر و زیورآلات و چراغ‌های ال ای دی برای سگ.		فانتزی بازی		
- اولویت با ساختن خانه برای رهایی از اجاره‌نشینی و راحتی نگهداری از سگ، اجاره خانه بزرگ با قیمت بیشتر برای راحتی سگ، اختصاص یک اتاق جداگانه به سگ، تجهیز بالکن به کولر و فراهم کردن شرایط مناسب برای سگ.		دلسوزی و ترحم		

برساخت رابطه شبه‌خانوادگی با حیوان خانگی

در خانواده‌های نوظهوری که حیوانات خانگی به‌عنوان اعضای اصلی خانواده پذیرفته شده‌اند، نوعی از والدگری (Parenting) شکل می‌گیرد که با والدگری در خانواده‌های سنتی متفاوت است. این نوع والدگری را می‌توان والدگری حیوان‌محور یا والدگری مبتنی بر مراقبت از حیوانات نامید. در این خانواده‌ها حیوانات خانگی به‌عنوان موجوداتی با نیازهای عاطفی و روانی در نظر گرفته می‌شوند. اعضای خانواده نقش والدین حیوان را ایفا می‌کنند و سعی می‌کنند نیازهای عاطفی حیوان را برآورده کنند؛ مانند ایجاد احساس امنیت، آرامش و تعلق. والدگری در این خانواده‌ها شامل آموزش و تربیت حیوان خانگی است. اعضای خانواده سعی می‌کنند رفتارهای مناسب را به حیوان آموزش دهند؛ مانند آموزش نظافت، اطاعت از دستورات و تعامل صحیح با انسان‌ها و دیگر حیوانات. همچنین والدگری در این خانواده‌ها شامل تأمین نیازهای فیزیکی حیوان، مانند تغذیه مناسب، مراقبت‌های بهداشتی (واکسیناسیون، نظافت و معاینات دامپزشکی) و فراهم کردن محیطی امن و راحت برای حیوان است. این نوع مراقبت نشان‌دهنده تعهد عمیق اعضای خانواده به رفاه حیوان است و می‌تواند شبیه به مراقبت از یک کودک باشد؛ علاوه بر آن در این خانواده‌ها، رابطه بین انسان و حیوان خانگی بر پایه عشق، وفاداری و اعتماد متقابل است. اعضای خانواده، حیوان را به‌عنوان عضوی از خانواده می‌پذیرند و سعی می‌کنند رابطه‌ای عمیق و معنادار با آن برقرار کنند.

حیوان خانگی به‌مثابه اعضای خانواده

به تناسب افزایش خانوارهای تک‌نفره (برای مثال به علت طلاق یا فوت همسر) یا کسانی که مجرد اختیاری را برگزیده‌اند یا اینکه افرادی در کنار خانواده خود زندگی می‌کنند، اما تمایل به ارتباط برقرارکردن با اقوام و خویشاوندان خود را ندارند و دایره ارتباطات خود را به تعدادی از دوستان نزدیک محدود می‌کنند، حضور حیوانات

خانگی در کنار چنین افرادی افزایش می‌یابد. این ارتباط و وابستگی متقابل چنان حس عمیقی در فرد ایجاد می‌کند که می‌تواند حیوان را به‌عنوان عضوی از اعضای خانواده خود بداند.

محمد ۳۴ ساله درباره پذیرش سگش به‌عنوان فرزند می‌گوید:

«طلا (اسم سگ) بچه. بابا مامانم هم اینو پذیرفتن دیگه. ما همون حسی که راجع به یه بچه می‌تونستیم داشته باشیم و همون علاقه و احساس مسئولیت رو الان راجع به طلا داریم. هم خانواده من پذیرفتن، هم خانواده خانومم.»

ویژگی‌های دلبرانه

به یمن پیشرفت علم پزشکی و توانایی انسان در دست‌کاری ژنتیکی موجودات زنده، حیواناتی دیده می‌شوند که به‌صورت طبیعی در هیچ‌کجا به‌عنوان حیات وحش حضور نداشته و ندارند و صرفاً در محیط آزمایشگاه قابلیت به وجود آمدن دارند یا حداقل نسل‌های اولیه آن‌ها به این روش متولد شده‌اند. درباره این دسته از حیوانات مفاهیمی مثل کیوت، گوگولی، بامزه، لوس، فزه، و... به کار برده می‌شود. این دسته از افراد که خواهان حیوانات ظریف و فانتزی هستند، بیشتر با هدف سرگرمی و پرکردن اوقات فراغت از آنها نگهداری می‌کنند.

پری ۲۳ ساله که حیوان خانگی‌اش گربه پرشین است، می‌گوید:

«من به‌جز این گربه‌ای که دارم، قراره یک سگ دیگه هم از این پشمالوهای سفیدا بهم بدن. احتمالاً قبولش می‌کنم. البته اگه بهم ندن میرم می‌خرم. خیلی باحالت. فسقلی و پشمالو هستن. راه رفتنشون خیلی قشنگه. خیلی گوگولی‌اند.»

حیوان خانگی و تجربه والدگری

این مقوله به‌نوعی پیوند عاطفی عمیق بین سرپرستان و حیوانات خانگی اشاره دارد که فراتر از مراقبت‌های فیزیکی است و به روابط احساسی و حتی رفتاری مانند آنچه که

والدین با فرزندان خود دارند، شباهت دارد. این احساس مسئولیت سرپرستان نه تنها شامل نیازهای مادی مانند غذا و سرپناه، شامل مراقبت‌های عاطفی و روانی نیز می‌شود. درست مانند یک پدر یا مادر که مسئول سلامت و خوشبختی فرزند خود است، سرپرستان حیوانات خانگی نیز به رفاه و آسایش حیوان خود حساس هستند و آن را یکی از وظایف اصلی خود می‌دانند.

را حله ۳۹ ساله درباره لزوم احساس مسئولیت می‌گوید:

«خدا نگذره از کسانی که حیوانی رو میارن، ولی به‌خوبی ازش مراقبت نمی‌کنن. این جور افراد اصلاً آدمای قابل اطمینانی نیستند. هرکسی تصمیم می‌گیره حیوان خونگی بپاره، باید ببذیره که مثل یه بچه باید ازش مراقبت کنه.»

فانتزی‌بازی

اگر رسیدگی و نگهداری از حیوان توسط سرپرست فراتر از نیاز حیوان باشد و صرفاً برای ارضای تخیلات شخصی باشد، به او دارای «ذائقه فانتزی» در نگهداری از حیوان گفته می‌شود. این ذائقه نه فقط در شیوه نگهداری، در انتخاب نوع حیوان نیز صدق می‌کند و معمولاً به حیوانات کوچک‌تر تعلق دارد که ترسناک یا خطرناک به نظر نمی‌رسند.

ساینا ۱۹ ساله درباره لوازم و وسایل نگهداری از سگش

می‌گوید:

«سگم اتاق شخصی داره، تخت داره، کمد داره. هر چیزی که یه سگ نیاز داره، براش خریدیم. لباس و قلاده و اسباب‌بازی هم در حد کافی براش خریدیم. البته از لباس زیاد براش استفاده نمی‌کنم. در حد ۷-۸ تا داره. بالأخره سگ آپارتمانیه و خب عادت نداره که لباس بپوشه.»

دلسوزی و ترحم

سرپرستان حیوانات به‌محض خرید یا به سرپرستی گرفتن حیوانشان اقدام به فراهم کردن مکان مناسب نگهداری از آن را می‌کنند. این بسیار پسندیده است؛ اما این اقدام گاهی از حد انتظار برای فراهم آوردن یک سرپناه امن برای حیوان فراتر می‌رود و جنبه فانتزی‌گونه‌ای به خود می‌گیرد؛ به‌طوری‌که برای برخی از افراد تدارک اتاق مخصوص حیوان تا ده‌ها میلیون تومان هزینه در پی دارد.

پریوش ۳۴ ساله عنوان کرده است:

«من دارم ماهی ۲۰ میلیون اجاره میدم برای خونه‌ای که اصلاً از لحاظ معماری برای من صفر هست؛ ولی خب به‌خاطر سگم مجبورم. اگه خودم تنها بودم، یه خونه خیلی ارزون‌تر هم می‌تونستم بگیرم؛ ولی خب من خیلی سختی‌های بزرگ‌تر از این رو به‌خاطر سگم تحمل کردم. اینکه چیزی نیست.»

راهبردهای مقاومتی

نگهداری از حیوان خانگی در کنار تجربه‌های لذت‌بخش برای سرپرستان حیوانات، تجربیاتی پرچالش است. تجربه‌ای که در شرایط گوناگون فرد را به انتخاب بین گزینه‌های متفاوت و در پیش گرفتن استراتژی‌هایی خاص وادار می‌کند تا در نهایت بتواند بر موقعیت چال برانگیز غلبه کند و به خواسته خود برسد؛ به عبارت دیگر راهبردها ترفندهایی است که کنشگر در برابر شرایط به‌وجودآمده به کار می‌گیرد تا نتیجه موردانتظارش حاصل شود. وقتی فرد به برساخت رابطه شبه‌خانوادگی با حیوان خانگی دست می‌زند، از طرف جامعه، مذهب و سنت تحت فشار قرار می‌گیرد. این راهبردها (جدول ۶) درواقع مکانیسم‌های صیانت از این خانواده جدید است.

جدول ۶- راهبردها
Table 6- Strategies

کدگذاری محوری	کدگذاری باز
مقوله محوری	مفاهیم
مقوله فرعی	
راهبرد توجیهی	- انکار نجس بودن سگ: چون امام علی پیشانی سگ را بوسیده پس سگ نجس نیست، چون سگ مواد مخدر کشف می‌کند و کارایی زیادی دارد، نجس نیست، رضایت داشتن دیگران و نخوردن حق دیگران تمام دین است. - پذیرش سگ توسط والدین بعد از چند روز، وقت گذاشتن پدر برای سگ با وجود مشغله و وقت کم، پذیرفتن وارد شدن سگ به خانه مادر بزرگ به علت دلسوزی، راضی شدن مادر به دلیل تنها زندگی کردن سرپرست حیوان در شهر غریب پس از مدتی، پذیرش همراه با اکراه والدین به شرط وارد شدن سگ صرفاً در حیاط خانه، وابستگی خانواده به حیوان پس از مدتی. - انتخاب نژاد کوچک‌جثه برای راحت مخفی کردن حیوان در خیابان، چرخاندن سگ نصف‌شب‌ها به خاطر مواجهه نشدن با پلیس، مخفی نگه داشتن حیوان از دید همسایه‌ها.
راهبردهای مقاومتی	راهبرد به تعویق انداختن (تعویقی) راهبرد گریز

راهبرد توجیهی

به دلیل منع مذهبی و تحریم دینی نگهداری از سگ در خانه، برخی افراد که تا حدودی دین‌دار محسوب می‌شوند و به برخی از آداب، اصول و قواعد شرعی پایبندند، باید به‌ناچار بین خواسته خود مبنی بر نگهداری سگ یا پذیرش مخالفت شرعی و رد نگهداری آن دست به انتخاب بزنند. در چنین تعارضی فرد بین اجتناب از پذیرش حیوان و گرایش به نگهداری از آن تصمیم سلیقه‌ای می‌گیرد. معمولاً در چنین تعارضاتی دستورات مذهبی به پای تمایلات و خواسته‌ها ذبح می‌شود. این گونه که فرد برای اینکه بتواند حیوان خانگی خود را در برابر برچسب‌های سستی (مثل نجاست یا غیرعقلانی بودن) حفظ کند، به متون مذهبی یا علمی متوسل می‌شود تا مشروعیت حضور حیوان در هسته مرکزی خانواده را در برابر فشارهای بیرونی تثبیت کند.

یاسمین ۲۵ ساله می‌گوید:

«من برای اینکه مادرم و مادرشوهرم رو راضی کنم که بتونم سگم رو بیارم توی خونه، خیلی می‌رفتم توی اینترنت سرچ می‌کردم. دنبال یه راه‌حلی بودم. دنبال یه آیه‌ای، یه حدیثی، یه چیزی که بهشون نشون بدم که مقاومتشون کمتر بشه؛ مثلاً می‌گفتم سگ اصحاب کهف به بهشت رفته؛ پس چه‌جوری اینا نجس؟»

راهبرد تعویقی

نگهداری از سگ در جامعه ایران به‌سادگی پذیرفته نمی‌شود و این باعث می‌شود نسل نوجوان و جوان که دنبال نگهداری حیوان خانگی هستند، با محدودیت و مخالفت خانواده روبه‌رو شود. بیشترین مخالفت نیز از سوی مادران است و پدران در مقایسه با مادران مخالفت کمتری داشته‌اند. این موضوع علاوه‌بر ملاحظات دینی به بهداشت خانه، ترتیب و آرامش فضای خانه مربوط است؛ اما پس از مدتی مخالفت‌ها کم‌رنگ‌تر شده و به موافقت تبدیل می‌گردد؛ به عبارتی دیگر راهبرد تعویقی به مقاومت در برابر الزامات اشاره دارد؛ یعنی مشمول زمان کردن اخراج حیوان از محیط خانه به‌مرور به موافقت اعضای مخالف تبدیل می‌شود.

یاسمین ۲۵ ساله مخالفت اولیه خانواده‌اش را این‌گونه روایت می‌کند:

«مامانم اولش مخالف بود. بابام همیشه با همه‌چی موافقه. هیچ مشکلی نداره؛ ولی مامانم می‌گفت نه. می‌گفت آگه سگ بیاری تو این خونه یا جای اون اینجاست یا جای من؛ ولی خب فعلاً انگار جای هر دوتاشون توی خونه است (با خنده).»

راهبرد گریز

این بدان معناست که سرپرستان حیوانات به دنبال راهی برای عدم مواجهه با مخالفت‌ها هستند. این راهبرد درواقع گامی عقب‌تر از حل چالش‌هاست. در اینجا فرد راهی را پیش

می‌گیرد که با وجود نگهداری از حیوان با تعارض یا چالشی مواجه نشود. فرد برای محافظت از حیوان خانگی‌اش در برابر قضاوت‌های عمومی در فضای شهری شیراز به فضاهای خصوصی یا زمان‌های خلوت (شب‌گردی) پناه می‌برد. محمد ۳۳ ساله تاکتیک مواجهه‌نشدن با پلیس را این‌گونه بیان می‌کند:

«ما برای اینکه طلا (اسم سگ) توی ماشین معلوم نباشه و هم دیگران اذیتش نکنند، هم یه وقتی پلیس بهمون گیر نده، اومدیم پارچه خریدیم نصب کردیم پشت شیشه‌های ماشین‌مون. این‌جوری توی ماشین معلوم نیست.»

پیامدها

سرپرستان حیوانات خانگی صرف‌نظر از اینکه با چه شرایط و راهبردهایی حیوانشان را به دست می‌آورند و از آن نگهداری می‌کنند، با پیامدهای متعددی مواجه می‌شوند. درک پیامدهای این پدیده، خصوصاً در زمینه‌های فرهنگی - اجتماعی و روانی نه‌تنها به تحلیل علل گسترش آن کمک می‌کند، می‌تواند درک بهتری از تغییرات فرهنگی و اجتماعی مرتبط با آن ارائه دهد.

جدول ۷- پیامدها

Table 7- Consequences

مفاهیم	مقوله فرعی	مقوله محوری	کدگذاری باز	کدگذاری محوری
- فکر نکردن به روز مرگ حیوان، لذت بردن از حال و زندگی در لحظه، شیون نکردن قبل از فوت، خرید حیوان جایگزین در صورت از دست دادن حیوان فعلی، لذت بردن سگ و سرپرست از وجود یکدیگر	در لحظه زندگی کردن			
	پر شدن خلأ قدرت و امنیت	پیامدها: ترمیم خلأهای عاطفی و اجتماعی	- احساس داشتن بادیگارد، احساس امنیت و قدرت در خیابان، احساس امنیت هنگام خواب به دلیل تنهایی، استفاده از سگ برای شوآف، دوست داشتن نگاه دیگران در ملاعاف.	
- ارتباط کوتاه‌مدت با دیگران در پارک هنگام پیاده‌روی با حیوان خانگی، گفت‌وگوی کوتاه با رهگذران علاقه‌مند، انرژی مثبت گرفتن از ذوق دیگران، دوست داشتن نگاه محبت‌آمیز دیگران، معاشرت با سرپرستان حیوانات دیگر.	پیامدهای ارتباطی		- ارتباط کوتاه‌مدت با دیگران در پارک هنگام پیاده‌روی با حیوان خانگی، گفت‌وگوی کوتاه با رهگذران علاقه‌مند، انرژی مثبت گرفتن از ذوق دیگران، دوست داشتن نگاه محبت‌آمیز دیگران، معاشرت با سرپرستان حیوانات دیگر.	
	پیامدهای روان‌شناختی		- تغییر روحیه و حالات روانی بعد از نگهداری از حیوان خانگی، پناه بردن به حیوان زمان عصبانیت و بی‌حوصلگی، کم‌رنگ شدن وسواس و چندش، از خودگذشتگی کردن برای حیوان.	

ترمیم خلأهای عاطفی و اجتماعی

مقوله ترمیم خلأهای عاطفی و اجتماعی بیانگر آن است که برساخت رابطه شبه‌خانوادگی با حیوان خانگی، به مثابه سازوکاری جبرانی عمل می‌کند که از یک‌سو با ایجاد حس امنیت و اقتدار، ضعف‌های روانی فرد را پوشش می‌دهد و از سوی دیگر، با بازتعریف روابط، انزوای عاطفی ناشی از زیست‌شهری را به نوعی پیوند جدید بدل می‌کند. این فرایند با تمرکز بر زیست در لحظه، به بازسازی تعادل از دست‌رفته در شبکه روابط انسانی و روانی فرد منجر می‌شود.

در لحظه زندگی کردن

خیلی از هواداران حیوانات خانگی ترجیح می‌دهند که نگران آینده و اینکه چه چیزی به واسطه نگهداری از حیوان در انتظارشان است نباشند و از لذتی که داشتن یک حیوان به آن‌ها می‌دهد بهره ببرند. می‌توان گفت آن‌ها یک لذت موقت و کوتاه‌مدت (به نسبت طول زندگی) را پذیرفته‌اند که ممکن است یک حسرت بلندمدت در پی داشته باشد. محمد ۳۴ ساله درباره تصور از دست دادن سگش در آینده بیان می‌کند:

«آرزوی هر دو تامونه (زن و شوهر) که یا هم‌زمان از دنیا بریم یا ما قبل از اون (قبل از حیوان). باور کن

کوتاه‌مدت و چندکلمه‌ای منجر می‌شود. این اتفاق بیشتر دربارهٔ سرپرستان و نگهدارندگان سگ‌ها رخ می‌دهد؛ زیرا سگ‌ها به پیاده‌روی، گشت‌وگذار و بازی خارج از منزل نیاز دارند و بنابراین، صاحبانشان بیشتر در معرض ارتباطات کوتاه‌مدت با دیگران هستند. محمد ۳۴ ساله می‌گوید:

«بین مثلاً ما وقتی توی ماشین داریم می‌گردیم، با دو نوع آدم مواجه می‌شیم: بعضیا می‌خوان اذیت کنن؛ بعضیا دوست دارن. ما برای اینکه فرهنگشو جا بندازیم که آدمای مثل ما بعداً راحت‌تر باشند، به کسانی که دوست دارند اجازه میدیم که بیان نزدیک ارتباط برقرار کنند.»

پیامدهای روان‌شناختی

نگهداری از حیوانات خانگی به دلیل ایجاد رابطه عاطفی و حمایتی با حیوانات به بهبود سلامت روانی و به‌طور کلی به تأثیر مثبت بر کیفیت زندگی افراد منجر می‌شود. یاسمین ۲۵ ساله تجربه مسئولیت‌پذیری خود را این‌گونه توصیف می‌کند:

«من شب‌ها بیدارم، ۵ صبح می‌خوابم. خوب تا قبل از اینکه سگ بیارم تا ظهر می‌خوابیدم؛ ولی الآن ۸ صبح به‌خاطرش پا میشم، بهش شیر و غذا میدم.»

در این باره که صحبت می‌کنیم تا می‌رسه به اینجا (مرگ حیوان) دیگه نمی‌تونیم ادامه بدیم. صحبتمون قطع می‌شه. دلمون می‌خواد از همین لحظه لذت ببریم.»

پرشدن خلأ قدرت و امنیت

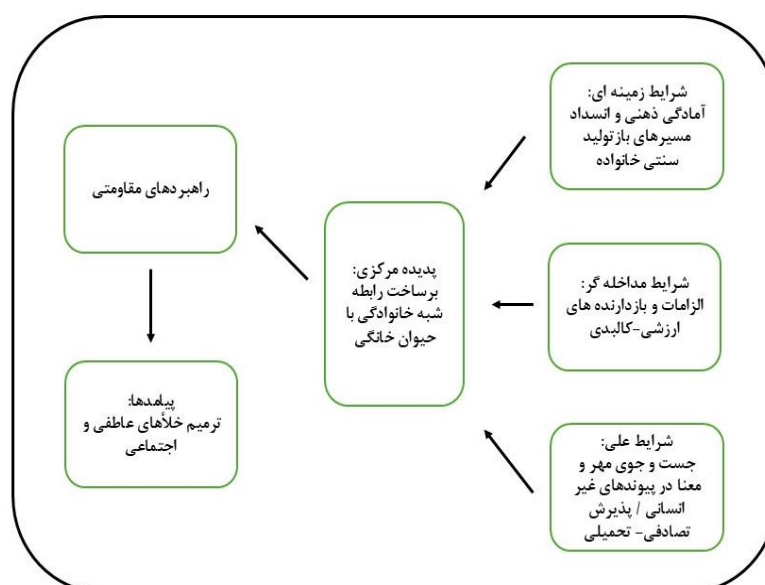
برخی نژادهای سگ با جثهٔ بزرگ و چهرهٔ خشن به صاحبانشان احساس امنیت و قدرت می‌دهند. این سگ‌ها معمولاً برای مردان و پسران به علت حس قدرت و امنیت بیشتری که به آن‌ها می‌دهد و می‌تواند مانند یک نگهبان هوشیار عمل کند، جذاب‌تر است.

داشتن چنین سگ‌هایی همچنین با القای ثروت و توان مالی همراه است و برای کسی که به نمایش قدرت و شخصیت «خفن» تمایل دارد، نگهداری سگ بزرگ جثه گزینه‌ای مناسب است. یاسمین ۲۵ ساله اظهار داشته:

«من منتظرم که سگم بزرگ بشه، توی خیابون باهاش قدم بزنم. می‌دونین احساس داشتن بادیکارد رو بهم میده. انگار یه سرباز همیشه همراهته، مواظبه.»

پیامدهای ارتباطی

وقتی فرد به همراه سگش در ملاعام ظاهر می‌شود، توجه والدین و کودکان جلب می‌شود و بیشتر این توجه به ارتباط

نمودار ۱- مدل پارادایمی پژوهش

Diagram Number 1- Research paradigm model

بحث و نتیجه

پژوهش حاضر به روش نظریه زمینه‌ای، در پی صورت‌بندی یک مدل بومی درباره پدیده نگهداری از حیوان خانگی در کلان‌شهر شیراز بوده است. برخلاف مطالعات پوزیتیویستی که پدیده را صرفاً تقلیدی - رفتاری یا واکنشی روانی به تنهایی می‌دانند، نظریه برخاسته از داده‌ها نشان می‌دهد که نگهداری حیوان خانگی در بستر مورد مطالعه، حاکی از چرخشی ساختاری و تحولی معناشناختی در نهاد خانواده است؛ جایی که حیوان خانگی از ابزار تفریحی صرف به یک عضو عاطفی در درون خانواده ارتقا یافته و نوعی شبه خانواده شکل گرفته است. برای درک بهتر این پدیده بایستی همه عناصر و اجزای این موضوع را در سطحی کل‌نگر قرار داد. تأکید روی یک بخش ممکن است به تقلیل در فهم مسئله دامن بزند. درحقیقت با تغییر در ساختار خانواده تحت‌تأثیر عوامل سنت‌زدا در دهه‌های اخیر، معنای سنتی خانواده که مبنی بر وجود پدر، مادر و فرزندان بوده است، به معنای جدیدی تغییر پیدا کرده که مبتنی بر همزیستی فرد به همراه حیوان خانگی‌اش است. این تغییر در معنای خانواده و روابط آن، نشانگر تحول در مفاهیم اجتماعی سنتی است که تنها انسان‌ها را به عنوان اعضای خانواده می‌شناختند. محور اصلی این پدیده این است که حیوانات خانگی به‌طور فزاینده‌ای به عنوان اعضای جدایی‌ناپذیر خانواده دیده می‌شوند. این همان چیزی است که زارهاین و همکاران (2022) در تحقیقشان به آن اشاره کرده‌اند که زوج‌های سرپرست حیوان خانگی، حیواناتشان را به عنوان خویشاوند می‌پندارند. این نگرش از سویی نمایانگر تحول فرهنگی و اجتماعی گسترده در ساختار خانواده‌ها و بازتعریف مفهوم خانواده است و از سویی دیگر نتیجه تلاش افراد در ارائه روایت‌هایی از خود بوده که در نقطه مقابل نسخه‌های تجویزی حاکمیت یا فرهنگ سنتی است؛ مطالعه لاتن^۱ (2025) در آمریکا درخصوص حیوان خانگی و ساختار خانواده به‌خوبی نشان می‌دهد که حیوانات خانگی به‌عنوان جایگزین یا مکمل سایر اعضای خانواده در

نظر گرفته می‌شوند؛ زیرا حیوانات خانگی می‌توانند جایگزین/مکمل‌های مقرون‌به‌صرفه‌تر و در دسترس‌تری برای اعضای خانواده باشند. همچنین تأکید می‌کند که حیوانات خانگی می‌توانند جای خالی ایجادشده را در اثر تغییرات در الگوهای تشکیل خانواده پر کرده و حس محبت و همراهی را تقویت کنند. همسو با این مفهوم، اوزتورک^۲ و همکاران (2025) از خانواده مبتنی بر حیوان^۳ به‌مثابه شکل جهانی از خانواده‌ای جدید اشاره داشته و نشان می‌دهد به‌رغم چالش‌های مختلف اجتماعی و اقتصادی، حیوان خانگی بیش‌ايش به‌عنوان عضو خانواده پذیرفته شده است. همچنین مطالعه مک کانل^۴ و همکاران (2019) نشان می‌دهد که ملاحظه حیوان خانگی به‌عنوان عضو خانواده پیامدهای روان‌شناختی مثبتی به همراه دارد و رفاه خانواده را ارتقاء می‌دهد.

تحلیل این پدیده ذیل نظریه تمایز بوردیو (۱۳۹۱) به‌خوبی نشان می‌دهد که فرد برای انعکاس سرمایه‌های مختلف و عادت‌واره‌های اجتماعی و تمایزات طبقاتی به نگهداری از حیوان خانگی متوسل می‌شود؛ زیرا نگهداری از حیوان خانگی به‌خصوص انواع خاصی از حیوانات می‌تواند نمایانگر سطحی از سرمایه فرهنگی باشد. کسانی که از حیوانات خانگی گران‌قیمت یا نژادهای خاص و کمیاب نگهداری می‌کنند، ممکن است بخواهند جایگاه اجتماعی و ذائقه فرهنگی خود را نشان دهند. همچنین مفهوم عادت‌واره^۵ که نظامی از رفتارها و باورها است و تحت‌تأثیر طبقه اجتماعی شکل می‌گیرد، نیز در اینجا به کار می‌آید. مطابق این عقیده در طبقات اجتماعی بالاتر نگهداری از حیوانات خانگی ممکن است با ذائقه خاص، نوع حیوان و کیفیت و چگونگی مراقبت و نگهداری از آن پیوند داشته باشد؛ درحالی‌که در طبقات متوسط حیوانات خانگی بیشتر به‌عنوان اعضای خانواده دیده می‌شوند و نقش عاطفی پررنگ‌تری دارند؛ درنهایت در طبقات پایین‌تر، نگهداری از حیوانات خانگی

² Öztürk³ pet based family⁴ McConnell⁵ Habitus¹ Lawton

احتمالاً به منظور بهره‌گیری از کارکردهای خاص حیوان (نگهبانی یا شکار و...) و پیروی از مد طبقه بالاتر انجام می‌گیرد. انکارناپذیر است که عدم تمایل به فرزندآوری در نتیجه زندگی در تنگنای اقتصادی از مهم‌ترین دلایل نگهداری از حیوانات خانگی در طبقه متوسط است؛ بنابراین، می‌توان گشایش اقتصادی و بهبود معیشت طبقه متوسط را عاملی معکوس در جهت روی آوردن افراد به نگهداری از حیوانات خانگی دانست. این موضوع در یافته‌های پژوهش باقری و همکاران (۱۴۰۱) نیز اشاره شده است و بر صحت این عقیده صحه می‌گذارد. همچنین مطابق یافته‌های پژوهش نجفی اصل (۱۴۰۳)، کم‌رنگ شدن ارزش‌های مذهبی، همچنین چرخش‌های فرهنگی و تأکید مفرط به علایق و سلاقی فردی که انتخابی شدن زندگی روزمره را توجیه می‌کند، از دیگر دلایل روی آوردن افراد به نگهداری از حیوانات خانگی است. چنان‌که گیدنز (۱۴۰۱) درباره بازاندیشی در مدرنیته متأخر معتقد است که زندگی اجتماعی بیش‌ازپیش بازاندیشانه شده است و افراد به‌طور مداوم درباره رفتارهای خود تأمل می‌کنند و تصمیم‌هایشان براساس تغییرات اجتماعی بازاندیشی می‌شود. در این خصوص و ذیل نظریه ساخت‌یابی گیدنز (۱۴۰۱)، نگهداری از یک حیوان خانگی نه تنها بازتاب‌دهنده تغییرات اخیر در ساختارهای اجتماعی است، از طرفی اراده و تلاش فرد برای اثبات سوژه‌بودگی خود را نشان می‌دهد. همچنین گیدنز (۱۳۹۷) ضمن شکننده بودن روابط انسانی در دنیای معاصر از جست‌وجوی آن‌ها برای تجربه رابطه ناب سخن می‌گوید. به نظر می‌رسد در پژوهش حاضر، مشارکت‌کنندگان شیرازی به دلیل سرخوردگی از شکنندگی این روابط در فضای کلان‌شهری، به سمت ساخت یک‌شبه رابطه با حیوان خانگی متمایل می‌شوند. این رابطه واجد تعهدی پایدارتر و فاقد پیچیدگی‌های تعارضات کلامی انسانی است؛ بنابراین، مفهوم شبه‌خانواده نشان می‌دهد که تحولی عمیق‌تر در حال شکل‌گیری است و خانواده جدید نوعی روابط پسانسانی را تجربه می‌کند؛ علاوه‌براین، راهبردهای مقاومتی استخراج‌شده از این پژوهش که تبیین‌کننده نحوه

کنش صاحبان حیوان خانگی در میدان شهری شیراز است، نظریه تمایز و سرمایه فرهنگی بوردیو (۱۳۹۱) را بازخوانی و بومی‌سازی می‌کند. بوردیو سبک زندگی را ابزاری برای بازتولید طبقه و تمایز اجتماعی می‌داند؛ با این حال، راهبردهای سه‌گانه پدیدار شده در میدان نشان می‌دهد که نگهداری از حیوان خانگی، صرفاً نمایش یا مصرف متظاهران یا تمایز طبقاتی نیست؛ بلکه این راهبردها بازتاب‌دهنده مقاومت فرهنگی روزمره و نوعی مدیریت تنش میان زیست جهان مدرن شهروندان و ساختار هنجاری/رسمی جامعه است.

درباره پیامدهای نگهداری از حیوان خانگی مطالعه حاضر به‌وضوح نشان می‌دهد که زندگی با حیوان خانگی، خلأهای عاطفی و اجتماعی را ترمیم می‌کند. این یافته با نتایج پژوهش‌های اکبری زردخانه و همکاران (۱۳۹۰) و عسگری گرمی و همکاران (۱۳۹۹) همسو نیست و خلاف آن را ثابت می‌کند. مطالعات متعدد درخصوص داشتن حیوان خانگی و ارتباط آن با سلامت روان، همین نتایج متناقض درخصوص آثار روان‌شناختی را نشان می‌دهد و به نظر می‌رسد ساده‌سازی این ارتباط دقیق نیست. این پژوهش‌ها نشان می‌دهد که نوع حیوان خانگی، سن صاحبان، سلامت روان صاحبان، جهت‌گیری دلبستگی و حتی رفاه صاحبان حیوانات در اثر روانی این مسئله مؤثر است (Hawkins et al., 2025). همچنین مطالعات مارتینز^۱ و همکاران (2023) با فراتحلیل ۴۹ مطالعه در جهان، نشان می‌دهد که داشتن حیوان خانگی تأثیر مثبت معناداری بر فعالیت بدنی صاحبان دارد؛ اما درخصوص تأثیر روانی، اثر مثبت اندکی را نشان می‌دهد و به نظر نمی‌رسد مالکیت حیوان خانگی اثر درخور ملاحظه‌ای بر سلامت روان افراد داشته باشد. در پایان می‌توان اشاره داشت که مفهوم برساخت شبه‌خانواده در این پژوهش نشان می‌دهد که نگهداری از حیوان خانگی را بایستی در بستری عمیق‌تر ذیل چرخش فرهنگی و تحولات ارزشی - معناشناختی از سبک زندگی و خانواده جدید در شهر شیراز ملاحظه کرد و تحلیل این پدیده ذیل نیت فردی و رفتارگرایی صرف، تقلیل‌گرایانه

¹ Martins

خواهد بود.

منابع فارسی

مطالعه‌ای در حوزه جامعه‌شناسی فرهنگی و دیباچه‌ای بر سبک زندگی ایرانیان. جهان کتاب.

خواجه‌نوری، ب.، پرنیان، ل.، و همت، ص. (۱۳۹۲). جهانی‌شدن فرهنگی و نگرش مردان به نقش زنان (مطالعه موردی مردان شهر شیراز)، زن در فرهنگ و هنر، ۵(۳)، ۴۳۳-۴۴۷. https://jwica.ut.ac.ir/article_36488.html

زیمیل، ج. (۱۳۷۲). کلان‌شهر و حیات ذهنی (یوسفعلی اباضری، مترجم). دانشگاه تهران.

سروش، م.، و حسینی، م. (۱۳۹۲). جهانی‌شدن هویت مستقل از خانواده و سبک زندگی زنان شهری. زن و جامعه، ۴(۱۳)، ۵۳-۷۶.

https://jzvj.marvdasht.iau.ir/article_35.html?lang=fa

صباحیان، ح. (۱۳۸۴). مروری بر بیماری‌های مشترک نوپدید و بازپدید. اپیدمیولوژی/ایران، ۱(۲)، ۱-۹. <https://sid.ir/paper/120636/fa>

عسگری گرمی، م.، تاجری، ب.، و آقاجانی، ط. (۱۳۹۹). مقایسه شادکامی، سلامت روانی و مهارت‌های ارتباطی در افراد دارای حیوان خانگی و بدون حیوان خانگی. علوم روانشناختی، ۱۹(۹۲)، ۹۹۱-۹۹۸.

<http://psychologicalscience.ir/article-1-407-fa.html>

فاضلی، م. (۱۳۹۸). مصرف و سبک زندگی. علمی و فرهنگی. فردای اقتصاد. (۲۱ مرداد، ۱۴۰۱). ایرانی‌ها چه تعداد حیوان خانگی دارند؟ از آدرس <https://fardayeeghtesad.com/xmT>

کجباف، م. ب.، کشاورز، ا.، نوری، ا.، لعلی، م.، و سلطانی‌زاده، م. (۱۳۸۹). مقایسه وضعیت عملکرد خانواده و سلامت روان در افراد دارای حیوان خانگی و بدون حیوان خانگی در شهر اصفهان در سال ۱۳۸۸. دانشگاه علوم پزشکی اراک، ۱۳(۴)، ۸۳-۹۴. <http://jams.arakmu.ac.ir/article-1-459-fa.html>

کریمیان صیقلانی، ع. (۱۴۰۲). کاوشی اخلاقی درباره عقیم‌سازی حیوانات خانگی و حیوانات ولگرد. مطالعات اخلاق کاربردی، ۱۹(۲)، ۳۶-۱۱.

<https://doi.org/10.22081/jare.2023.66859.1837>

کوریکان، پ. (۱۳۹۶). درآمدی بر جامعه‌شناسی مصرف (شایسته مدنی لواسانی، مترجم). پژوهشگاه فرهنگ، هنر

آتشین صدف، ع.، و خیری، م. (۱۳۹۹). بررسی فلسفی رابطه سبک زندگی، پول و مد از منظر جورج زیمل. پژوهشنامه سبک زندگی، ۶(۱)، ۵۱-۶۷. <https://dor.isc.ac/dor/20.1001.1.24763101.1399.6.1.4.8>

استراوس، آ.، و کربین، ج. (۱۳۹۰). مبانی پژوهش کیفی فنون و مراحل تولید نظریه زمینه‌ای (ابراهیم افشار، مترجم). نشر نی.

اکبری زردخانه، س.، رستمی، ر.، و ممقانی، م. (۱۳۹۰). رابطه نگهداری انواع حیوانات خانگی با ویژگی‌های شخصیتی و سلامت روانی صاحبان حیوانات. تحقیقات دامپزشکی، ۶۶(۳)، ۲۷۵-۲۷۱. <https://sid.ir/paper/35310/fa>

ایمان، م. ت.، سروش، م.، و رستگار، ی. (۱۳۹۸). مقدمه‌ای بر مطالعات سبک زندگی در ایران. تخت‌جمشید.

ایمان، م. ت. و مرحمتی، ن. (۱۳۹۳). تبیین جامعه‌شناختی گرایش جوانان به سبک زندگی مدرن در شهر شیراز. جامعه‌شناسی کاربردی، ۲۵(۳)، ۱-۲۰.

https://jas.ui.ac.ir/article_18350_0.html

باقری، ر.، کردزنگنه، ج.، و عنانهاد، م. (۱۴۰۱). مطالعه جامعه‌شناختی پدیده نگهداری از حیوانات خانگی (مطالعه موردی شهر اهواز، سال ۱۴۰۰). مطالعات توسعه اجتماعی-فرهنگی، ۱۰(۴)، ۹-۳۹.

<https://www.magiran.com/p2598359>

باکاک، ر. (۱۳۹۸). مصرف (خسرو صبری، مترجم). شیرازه کتاب.

باینگانی، ب.، ایراندوست، س. ف.، و احمدی، س. (۱۳۹۲). سبک زندگی از منظر جامعه‌شناسی: مقدمه‌ای بر شناخت و واکاوی مفهوم سبک زندگی. مهندسی فرهنگی، ۱(۱)، ۵۶-۷۴. <https://www.magiran.com/p1223070>

بورديو، پ. (۱۳۹۱). تمایز، نقد اجتماعی قضاوت‌های ذوقی (حسن چاووشیان، مترجم). نشر ثالث.

خادمیان، ط. (۱۳۹۴). سبک زندگی و مصرف فرهنگی

و ارتباطات.

Bocock, R. (2019). *Consumption* (K. Sabri, Trans.). Shirazeh Book. [In Persian].

Bourdieu, P. (2012). *Distinction: A Social Critique of the Judgement of Taste* (H. Chavoshian, Trans.). Sales Publication. [In Persian].

Corrigan, P. (2017). *Consumer Behavior* (S. Madani, Trans.). Research Institute for Culture, Art and Communication. [In Persian].

Damborg, P., Broens, E. M., Chomel, B. B., Guenther, S., Pasmans, F., Wagenaar, J. A., Weese, J. S., Wieler, L. H., Windahl, U., Vanrompay, D., & Guardabassi, L. (2016). Bacterial zoonoses transmitted by household pets: State-of-the-art and future perspectives for targeted research and policy actions. *Journal of Comparative Pathology*, 155(1), 27–40. <https://doi.org/10.1016/j.jcpa.2015.03.004>

Fardaye Eghtesad. (2022). *How Many Pets Do Iranians Have?* [In Persian] <https://fardayeeghtesad.com/xmT>

Fazeli, M. (2019). *Consumption and Lifestyle*. Science and Culture Publication. [In Persian].

Ganji, M., Niazi, M., & Mehraban, Z. (2019). Typology of lifestyle with emphasis on the role of media among women in Shiraz. *Contemporary Sociological Researches*, 8(14), 155-189. [In Persian]. <https://doi.org/10.22084/csr.2019.18576.1607>

Gfk. (2016). *Pet Ownership: Global GfK Survey*. Retrieved from https://cdn2.hubspot.net/hubfs/2405078/cmspdfs/fileadmin/user_upload/country_one_pager/nl/documents/global-gfk-survey_pet-ownership_2016.pdf

Giddens, A. (2024). *Runaway World: How Globalization Is Reshaping Our Lives*. (A. Attaran, Trans.). Parseh. [In Persian].

Giddens, A. (2021). *The Constitution of Society* (A. Ahmadi, Trans.). Science. [In Persian].

Hawkins, R. D., Ellis, A., & Robinson, C. (2025). Exploring the connection between pet attachment and owner mental health: The roles of owner-pet compatibility, perceived pet welfare, and behavioral issues. *Plos One*, 20(10), e0314893. <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0314893>

Hui Gan, G. Z., Hill, A. M., Yeung, P., Keesing, S., & Netto, J. A. (2020). Pet ownership and its influence on mental health in older adults. *Aging & Mental Health*, 24(10), 1605-1612. <https://doi.org/10.1080/13607863.2019.1633620>

Iman, M. T., Soroush, M., & Rastegar, Y. (2019). *An Introduction to Lifestyle Studies in Iran*. Takht-e Jamshid Publications. [In Persian].

Iman, M.T., & Marhamati, N. (2014). Sociological explanation of youth tendency towards modern lifestyle in Shiraz. *Applied Sociology*, 25(3), 1-20. [In Persian]. https://jas.ui.ac.ir/article_18350_0.html

Jalongo, M. R. (2023). Pet keeping in the time of COVID-19: The canine and feline companions of young children. *Early Childhood Education*

گنجی، م.، نیازی، م.، و مهربان، ز. (۱۳۹۸). گونه‌شناسی سبک زندگی با تأکید بر نقش رسانه در میان زنان شهر شیراز.

پژوهش‌های جامعه‌شناسی معاصر، ۸(۱۴)، ۱۵۵-۱۸۹.
<https://doi.org/10.22084/csr.2019.18576.1607>

گیدنز، آ. (۱۳۹۷). جهان لغزنده است: جهانی شدن چگونه دنیای ما را شکل می‌دهد؟ (علی عطاران، مترجم). پارسه.

گیدنز، آ. (۱۴۰۱). ساخت جامعه (اکبر احمدی، مترجم). علم. مایلز، ا. (۱۴۰۱). مصرف‌گرایی شیوه‌ای از زندگی (فردین علیخواه، مترجم). اندیشه احسان.

نجفی اصل، ز. (۱۴۰۳). مطالعه سبک زندگی غربی در خانواده‌های تهرانی (مطالعه موردی: عوامل نگهداری از حیوانات خانگی). راهبرد اجتماعی فرهنگی، ۱۳(۱)، ۳۷۵-۳۹۶.

<https://doi.org/10.22034/scs.2023.399132.1450>

وبلن، ت. (۱۳۹۴). نظریه طبقه تن‌آسا (فرهنگ ارشاد، مترجم). نشر نی.

References

- Akbari Zardkhaneh, S., Rostami, R., & Mamqanieh, M. (2011). The relationship between type of pet owning and pet owner personality and mental health care. *Journal of Veterinary Research*, 66(3), 271–275. [In Persian]. <https://sid.ir/paper/35310/fa>
- Asgari Gerami, M., Tajeri, B., & Aghajani, T. (2020). Comparison of happiness, mental health and communication skills in animals without animals. *Journal of Psychological Science*, 19(92), 991-998. [In Persian]. <http://psychologicalscience.ir/article-1-407-fa.html>
- Atashin Sadaf, A., & Kheiri, M. (2021). A philosophical study of the relationship between lifestyle, money and fashion in George Simmel's Views. *Lifestyle Research Journal*, 6(1), 51–67. [In Persian]. <https://dor.isc.ac/dor/20.1001.1.24763101.1399.6.1.4.8>
- Bagheri, R., Kordzangeneh, J., & Ananahad, M. (2022). Sociological study of the phenomenon of keeping pets (Case study: Ahvaz City- 2022). *Socio-Cultural Development Studies*, 10(4), 9-39 [In Persian]. <https://www.magiran.com/p2598359>
- Bayangani, B., Irandoust, F., & Ahmadi, S. (2014). Lifestyle from a sociological perspective: An introduction to the concept and analysis of lifestyle. *Cultural Engineering*, 8, 56–74. [In Persian]. <https://www.magiran.com/p1223070>

- Socio-Cultural Strategy*, 13(51), 375–396. [In Persian]. <https://doi.org/10.22034/scs.2023.399132.1450>
- Öztürk, A., Ceritli, İ. & Şahin, E. (2025). Pet-Based family model as a global new family form: A qualitative study. *Human Arenas*. <https://doi.org/10.1007/s42087-025-00520-y>
- Sabbaghian, H. (2006). Emerging and reemerging zoonotic diseases. *Iranian Journal of Epidemiology*, 1(2), 1–9. [In Persian]. <https://sid.ir/paper/120636/fa>
- Simmel, G. (1993). *Metropolis and Mental Life* (Y. Abazari; Trans.). Tehran University. [In Persian].
- Soroush, M., & Hosseini, M. (2013). Globalization, independent identity and urban women lifestyle: A comparison of women in Shiraz and Estahban, fars. *Women and Society*, 4(13), 53–76. [In Persian]. https://jzvj.marvdasht.iau.ir/article_35.html
- Spaargaren, G., & Van Vliet, B. (2000). Lifestyles, consumption and the environment: The ecological modernization of domestic consumption. *Environmental Politics*, 9(1), 50–76. <https://doi.org/10.1080/09644010008414512>
- Surma, S., Oparil, S., & Narkiewicz, K. (2022). Pet ownership and the risk of arterial hypertension and cardiovascular disease. *Current Hypertension Reports*, 24(8), 295–302. <https://doi.org/10.1007/s11906-022-01191-8>
- Veblen, T. (2015). *The Theory of Leisure Class* (F. Ershad, Trans.). Ney. [In Persian].
- Walsh, F. (2009). Human–animal bonds II: The role of pets in family systems and family therapy. *Family Process*, 4(48), 481–499. <https://doi.org/10.1111/j.1545-5300.2009.01297.x>
- Wanser, S. H., Vitale, K. R., Thielke, L. E., Brubaker, L., & Udell, M. A. (2019). Spotlight on the psychological basis of childhood pet attachment and its implications. *Psychology Research and Behavior Management*, 12, 469–479. <https://doi.org/10.2147/PRBM.S158998>
- Wrobel, T. A., & Dye, A. L. (2003). Grieving pet death: Normative, gender, and attachment issues. *Journal of Death and Dying*, 47(4), 385–393. <https://doi.org/10.2190/QYV5-LLJ1-T043-U0F9>
- Zarhin, D., Karanevsky-Samnidge, A., & Aharon, M. (2022). Co-Sleeping with partners and pets as a family practice of intimacy: Israeli couples' narratives of creating kinship. *Sociology*, 56(6), 1053–1069. <https://doi.org/10.1177/00380385221081365>
- Journal*, (51), 1067–1077. <https://doi.org/10.1007/s10643-021-01251-9>
- Kajbaf, M. B., Keshavarz, A., Nouri, A., Lali, M., & Soltanizadeh, M. A. (2011). A comparison of family performance and mental health status in pet keeping and non-pet keeping individuals in Isfahan in 2009. *Journal Arak University Medical Sciences*, 13(4), 83–94 [In Persian]. <http://jams.arakmu.ac.ir/article-1-459-fa.html>
- Karimian Sayqalani, A. (2024). Ethical considerations surrounding the sterilization of domestic and stray animals. *Applied Ethics Studies*, 19(2), 11–36. [In Persian]. <https://doi.org/10.22081/jare.2023.66859.1837>
- Khademian, T. (2015). *Lifestyle and Cultural Consumption: A Sociological Study of Cultural Lifestyle and an Introduction to the Lifestyle of Iranians*. Jahan Ketab Institute. [In Persian].
- Khajehnoori, B., Parnian, L., & Hemmat, S. (2013). The study of cultural globalization and men's attitude towards women's role case study: Men in Shiraz. *Woman in Culture and Art*, 5(3), 433–447. [In Persian]. https://jwica.ut.ac.ir/article_36488.html
- Kogan, L. R., Packman, W., Bussolari, C., Currin-McCulloch, J., & Erdman, P. (2022). Pet death and owners' memorialization choices. *Illness, Crisis & Loss*, 32(2), 308–328. <https://doi.org/10.1177/10541373221143046>
- Lawton, L. E. (2025). All in the family: Pets and family structure. *Populations*, 1(2), 8. <https://doi.org/10.3390/populations1020008>
- Martins, C. F., Soares, J. P., Cortinhas, A., Silva, L., Cardoso, L., Pires, M. A., & Mota, M. P. (2023). Pet's influence on humans' daily physical activity and mental health: A meta-analysis. *Front. Public Health*, (11), 1196199. <https://doi.org/10.3389/fpubh.2023.1196199>
- Matsumura, K., Hamazaki, K., Tsuchida, A., Inadera, H. (2022). Pet ownership during pregnancy and mothers' mental health conditions up to 1 year postpartum: A nationwide birth cohort-the Japan Environment and Children's Study. *Social Science & Medicine*, (309), 115216. <https://doi.org/10.1016/j.socscimed.2022.115216>
- McConnell, A. R., Paige Lloyd, E., & Humphrey, B. T. (2019). We are family: Viewing pets as family members improves wellbeing. *Anthrozoös*, 32(4), 459–470. <https://doi.org/10.1080/08927936.2019.1621516>
- Miles, S. (2022) *Consumerism as Way of Life*. (F. Alikhah, Trans.). Ehsan Andishe. [In Persian].
- Najafiasl, Z. (2025). A study of western lifestyle in Tehrani families (Case study: Pet care agents).